

ΠΑΝΔΩΡΑ.

1 ΑΠΡΙΛΙΟΥ, 1870.

ΤΟΜΟΣ ΚΑ'.

ΦΥΛΛΑΔΙΟΝ 481

ΠΛΑΤΩΝΙΚΑΙ ΜΕΛΕΤΑΙ.

ΦΙΛΗΒΟΣ.

(Συνέχ. Ἰδε φυλ. 479.)

ΤΜΗΜΑ Ε'.

(Σελ. 51. Β'.—59. Δ'.)

Ἐκ τῶν ἐν τῷ γ' τμήματι ἐπενεχθεῖσων σκέψεων προέκυψεν ὅτι οὔτε ἡ ἡδονὴ οὔτε ἡ φρόνησις καθ' ἑαυτάς ἀποτελοῦσι τὸ ἄκρον ἀγαθόν, ἀλλ' ἡ ἀμφοτέρων μίξις καὶ σύγκρασις ἱκανοποιεῖ ἀπάσας τοῦ ἀνθρώπου τὰς ἀνάγκας, ἀπάσας τὰς δυνάμεις του· ἐν αὐτῇ ἐνυπάρχει τὸ ὄντως αὐτοτελές καὶ πλήρες ἀγαθόν. Ἀλλὰ πῶς καὶ ἐπὶ τίνι ὄρω δέον νὰ συγκρασθῇ ἡ ἡδονὴ μετὰ τῆς ἐπιστήμης, πότερον ἐκ τῶν στοιχείων τούτων δέον ἵνα ᾖ ἐπικρατέστερον; Ἰδοὺ λοιπὸν τὸ πρόβλημα εἰς οὗ τινος τὴν λύσιν ἀποσκοποῦν ἤδη ὁ Πλάτων, ἀρχεται ἀνατέμνων μετὰ θαυμαστῆς ὕψους ἀκριβείας καὶ ὀξύτητος τὸ ψυχολογικὸν τῆς ἡδονῆς φαινόμενον.

Ἀναζητῶν δὲ κατ' ἀρχὰς τὰ περὶ τῆς ἑδρας τῆς ἡδονῆς δὲν ἀντιφάσκει πρὸς ἑαυτὸν ὡς κατὰ πρώτην ἐπιβολὴν φαίνεται, θέτων τὴν ἡδονὴν καὶ τὴν λύπην ἐν τῷ μικτῷ γένει, ἐνῶ προλαβόντως τὴν κατέταξεν ἐν τῷ ἀπείρῳ· διότι τὸ ἄπειρον αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ

εἶναι ἀφηρημένον, εἶναι ἀνυπόστατον, ἂν μὴ συναφθῇ μετ' αὐτοῦ τὸ πέρας, ἐπομένως δὲ καὶ ἡ ἡδονὴ καὶ τοι ἄπειρος οὔσα, πλὴν ἵνα προσδιορισθῇ καὶ γένηται καταληπτὴ, προσδεῖται μικτῆς φύσεως ἢ ἀντικειμένου πέρας καὶ μέτρον ἔχοντος. Ἐκτὸς δὲ τούτου ἡ ἡδονὴ καὶ ἡ λύπη εἰσὶ παθήματα τῶν ζῴων καὶ ἐμψύχων ὄντων, ἀλλὰ τὰ ὄντα ταῦτα προδήλως ἀνήκουσιν εἰς τὸ μικτὸν γένος ἢ τὴν γεγεννημένην οὐσίαν.

Κατόπιν δὲ ἐξηγῶν τὴν αἰτίαν καὶ τὴν γένεσιν τῆς ἡδονῆς καὶ τῆς λύπης, ἀνευρίσκει αὐτὴν εἰς τὴν ἰσορροπίαν τῶν σωματικῶν λειτουργιῶν καὶ τὴν διατάραξιν αὐτῆς. Λυομένης μὲν τῆς ἁρμονίας ἐν ἡμῖν ταῖς ζώοις, λέγει ὁ Σωκράτης, ἐν τῷ ἅμα γίνονται ἀλγηδόνες, πάλιν δὲ ἁρμοσσομένης καὶ ἐπανιούσης εἰς τὴν φυσικὴν αὐτῆς κατάστασιν γίνεται ἡδονή. Οὕτω π. χ. ἡ μὲν πείνα εἶναι διάλυσις τῆς ἁρμονίας, ἐπομένως δὲ λύπη, ἀπεναντίας δὲ ἡ τροφή γινομένη πάλιν πλήρωσις εἶναι ἡδονή. Τὸ αὐτὸ δὲ ῥητέον καὶ περὶ τῆς δίψης, καὶ τοῦ ψύχους καὶ τοῦ καύσωνος. Καθόλου δὲ τὸ ἐκ τῆς μίξεως τοῦ ἀπείρου καὶ τοῦ πέρατος φύσει γενόμενον ζῶον ὅταν μὲν φθείρηται, αὕτη ἡ φθορὰ εἶναι λύπη, ὅταν δὲ ἐπανερχεται εἰς τὴν ἀρχικὴν αὐτοῦ σύστασιν, αὕτη πάλιν ἡ ἐπάνοδος εἶναι ἡδονή. Τοῦτο λοιπὸν εἶναι τὸ πρῶτον εἶδος τῆς ἡδονῆς καὶ

τῆς λύπης τὸ ἀποτελούμενον ἐκ τῶν προεκτεθέντων σωματικῶν παθημάτων.

Εἶναι δὲ καὶ ἄλλο εἶδος ἡδονῆς καὶ λύπης ἀποκλειστικῶς ἰδιόζον εἰς μόνην τὴν ψυχὴν, ὅταν αὐτὴ προσδοκᾷ τὰ παθήματα ταῦτα, ἐφ' ὅσον ἐλπίζουσα μὲν τὰ ἡδέα χαίρει, φοβουμένη δὲ τὰ λυπηρὰ ἀλγεῖ. Ἐπειδὴ εἰς τοῦτο τὸ δεύτερον εἶδος παρίσταται ἀμύγη καὶ καθαρὰ ἡ φύσις ἑκατέρας ἐκ τῆς ἀκριβοῦς αὐτοῦ ἐρεῦνης, νομίζει ὁ Σωκράτης ὅτι θέλει διευκρινισθῆν πότερον τὸ ὅλον γένος τῶν ἡδονῶν εἶναι ἀσπαστὸν ἢ ἔχει τὸ πρᾶγμα περὶ τῆς ἡδονῆς καὶ τῆς λύπης καθάπερ περὶ τοῦ θερμοῦ καὶ ψυχροῦ, ὅτε μὲν εἰσὶν ἀσπασταί, ὅτε δὲ ὄχι, ἐπειδὴ καθ' ἑαυτὰς μὲν δὲν εἶναι ἀγαθὰ, ἐνίοτε ὁμῶς τινὲς ἐξ αὐτῶν κοινωνοῦσι τῆς τῶν ἀγαθῶν φύσεως.

Ἀλλὰ πρὶν ἢ ἐπασχοληθῶμεν εἰς τὴν περὶ τοῦ εἶδους τούτου ἐξέτασιν, λέγει, ἃς προτάζωμεν τὴν παρατήρησιν ταύτην. Ἄν ἀληθεύῃ, ὥς ἀνωτέρω, εἴρηται ὅτι τὰ ζῶα διαφθειρόμενα μὲν αἰσθάνονται ἀλγηδόνα, ἀναλαμβάνοντα δὲ τὴν φυσικὴν αὐτῶν κατάστασιν, ἡδονὴν, ἔπεται ὅτι, ὅταν εἰς αὐτὰ οὔτε διαφθορά συμβαίνει οὔτε ἀνάληψις, οὔτε λυποῦνται οὔτε χαίρουσιν. Ὅθεν ἰδοὺ τρίτη ἡμῶν διάθεσις διαφέρουσα τῆς χαρᾶς καὶ τῆς λύπης, καθ' ἣν οὔτε χαίρομεν οὔτε λυπούμεθα. Ἄς ἐγχαράζωμεν δὲ βαθέως ἐν τῇ μνήμῃ τὴν διάθεσιν ταύτην, διότι τὸ νὰ τὴν ἔχωμεν παρούσαν ἐν τῇ διανοίᾳ ἢ ὄχι, τοῦτο συμβάλλει πολὺ εἰς τὴν περὶ τῆς ἡδονῆς σχηματισθησομένην κρίσιν. Ἀρκεῖ δὲ τοσοῦτον μόνον νὰ προσθέσωμεν ἐνταῦθα περὶ τῆς οὐδετέρας ταύτης διαθέσεως, ὅτι ὁ προσελόμενος τὸν βίον τοῦ νοῦ καὶ τῆς φρονήσεως οὐδὲν τι ἀποκωλύει νὰ ζῇ μήτε χαίρων μήτε λυπούμενος ὥς ἐν τῇ ἀνωτέρᾳ παραβολῇ τῶν βίων (σ. 21. Α.) ἐρρέθη, ὅτι ὁ τοιοῦτος ὀφείλει νὰ διάγῃ πάσης ἡδονῆς ἄμοιρος, καὶ ἴσως τὸ εἶδος τοῦτο τοῦ βίου εἶναι τὸ πάντων θειότατον· διότι πιθανὸν οἱ θεοὶ μήτε νὰ χαίρωσι μήτε νὰ λυπῶνται, ἐφ' ὅσον ἑκάτερον εἶναι ἀναξιοπρεπὲς τῆς θείας μεγαλειότητος· ἀλλὰ περὶ τούτου ἀκολουθῶς θέλομεν διελάθειν ἐκτενέστερον ἂν συντείνῃ πρὸς τὸν σκοπὸν μας, καὶ θέλομεν τὸ μεταχειρισθῆ ὥς βοηθητικὸν μέσον ἵνα ὑποστηρίζωμεν ὅτι ἂν ὄχι τὰ πρωτεῖα, πλὴν τὰ δευτερεῖα ἀνήκουσιν εἰς τὸν νοῦν.

Ἐπειδὴ δὲ τὸ νῦν ἐξεταζόμενον δεύτερον εἶδος τῶν ἡδονῶν, ὑπερῆστίς ἰδιον αὐτῆς τῆς ψυχῆς, προὑποθέτει τὴν μνήμην, ἅτε διὰ ταύτης γινόμενον, ἢ δὲ μνήμη προὑποθέτει τὴν αἴσθησιν, δεόν νὰ προσεξηγηθῶσιν ἀμφοτέρω οὔτοι οἱ ψυχολογικοὶ ὅροι, καὶ πρῶτον ὁ τῆς αἰσθήσεως.

Ἐκ τῶν τοῦ σώματος παθημάτων τὰ μὲν κατασβέννυνται ἐν αὐτῷ τῷ σώματι, πρὶν ἢ διαβιβασθῶσιν ἐπὶ τὴν ψυχὴν, ἥτις οὐδαμῶς ὑπ' αὐτῶν παθαί-

νεται, τὰ δὲ διαδίδονται ἀπὸ τοῦ σώματος εἰς τὴν ψυχὴν καὶ ἐμποιοῦσι σεισμόν τινά ἴδιον εἰς ἑκάτερον καὶ κοινὸν εἰς ἀμφοτέρω. Ὅθεν τὴν μὲν πρώτην περίστασιν, καθ' ἣν ἡ ψυχὴ ἀπαθὴς γινομένη τῶν τοῦ σώματος σεισμῶν δὲν ἔχει ἐπομένως συνείδησιν αὐτῶν, ἃς ἐπονομάσωμεν ἀναισθησίαν, τὴν δὲ δευτέραν καθ' ἣν μία καὶ ἡ αὐτὴ πάθησις συμβαίνει εἰς τε τὴν ψυχὴν καὶ τὸ σῶμα καὶ κινεῦνται κοινῶς ἀμφοτέρω, ταύτην τὴν κίνησιν δυνάμεθα προσφυῶς νὰ ὀνομάσωμεν αἴσθησιν. Τῆς αἰσθήσεως δὲ ταύτης ἡ διατήρησις καλεῖται *Μνήμη*· διότι, κατὰ τὸν Πλάτωνα, ἡ μνήμη εἶναι σχεδὸν ταυτόσημος πρὸς τὴν παρὰ τῶν νεωτέρων λεγομένην συνείδησιν, ἐφ' ὅσον ἂν ἡ ψυχὴ δὲν ἔχει συνείδησιν τῆς αἰσθήσεως, δὲν γινώσκει ὅτι αἰσθάνεται· δι' αὐτὴν τὸ αἰσθάνεσθαι καταντᾷ, μηδὲν οὐδαμῶς παραλλάσσον τῆς ἀναισθησίας. Ὅθεν ὁ Πλάτων ὀρίζων τὴν μνήμην σωτηρίαν αἰσθήσεως, διακρίνει αὐτὴν τῆς ἀναμνήσεως, δι' ἣς ἡ ψυχὴ ἄνευ συγκοινωνίας μετὰ τοῦ σώματος αὐτὴ ἐν ἑαυτῇ παριστάνεται ὅ,τι πρότερον δι' αὐτοῦ εἶχεν αἰσθανθῆν, ἢ τὴν ἀποσβεσθεῖσαν μνήμην εἴτε αἰσθήσεως εἴτε νοήματος ταύτην ἀνακαλεῖ αὐτὴ ἐν ἑαυτῇ συνεργούσης μόνης τῆς διανοίας.

Τοιοῦτος λοιπὸν εἶναι ὁ προσδιορισμὸς τῶν ψυχολογικῶν ἐκείνων ὅρων, ἐπιλέγει ὁ Σωκράτης, ὧν ἡ γνώσις ἀναγκαίως προαπαιτεῖται ὅπως ἐναργέστατα κατανοήσωμεν τὴν ἡδονὴν τῆς ψυχῆς χωρὶς τοῦ σώματος, ἢ ὅπως διασαφήσωμεν τὸ ἀνωτέρω ῥηθὲν, ὅτι τὸ εἶδος τῶν ψυχικῶν ἡδονῶν γίνεται διὰ τῆς μνήμης. Ἀλλὰ πρὸς εὐκολωτέραν τοῦ ζητουμένου ἀνεύρεσιν δεόν νὰ προὑποβάλωμεν εἰς ἐξέτασιν καὶ τὴν ἐπιθυμίαν τὴν μετὰ τὴν μνήμην παρεπομένην, ἐξηγοῦντες τὴν φύσιν καὶ τὴν γένεσίν της.

Ἡ ἐπιθυμία εἶναι τάσις πρὸς πλήρωσιν τῆς κενώσεως, πρὸς ἐκπλήρωσιν τῆς ἀνάγκης εἶναι τάσις πρὸς συντήρησιν τοῦ ὁργανισμοῦ. Οὕτω π. χ. ὁ διψῶν ἢ ὁ κενούμενος ὀρέγεται νὰ πῖνῃ ἢ νὰ πληρωθῇ· ὀρέγεται ἄρα τὸ ἐναντίον πρὸς ὅ,τι πάσχει· διότι ἐνῷ κενοῦται ὀρέγεται πλήρωσιν. Ἀλλὰ τὸ σῶμα εἶναι ἀδύνατον νὰ ὀρέγεται, διότι εἶναι ἀντιφατικὸν ἐνῷ πάσχει, ἐνῷ κενοῦται, ταῦτοχρόνως νὰ ὀρέγεται τὸ ἐναντίον τοῦ παθήματός του, τὴν πλήρωσιν. Ἡ ψυχὴ ἄρα εἶναι ἡ ἐπιθυμοῦσα τὴν διὰ τοῦ ποτοῦ πλήρωσιν. Ἀλλ' οὐδεὶς ἐπιθυμεῖ ὅ,τι ἄγνοεῖ ἢ ἐπιθυμία προὑποθέτει παρελθούσαν τινὰ αἰσθητικὴν ἀντίληψιν τοῦ ἐπιθυμουμένου πράγματος, ἢ ἀκριβέστερον εἰπεῖν τὴν ἀνάμνησιν αὐτοῦ. Ἐὰν καθ' ἣν στιγμὴν τὸ σῶμα κενῶται, ἡ ψυχὴ δὲν ἀνεμιμνήσκετο τὸ ποτὸν, δὲν θὰ ἐπεθύμει τὴν διὰ τοῦ ποτοῦ πλήρωσιν. Ἐκ τῶν εἰρημένων οὖν συνάγεται, ὅτι τὸ σῶμα δὲν εἶναι τὸ ἐπιθυμοῦν· διότι ἡ ὁρμὴ παν-

τὸς ζῶου ἀντίκειται πρὸς τὰ ἐκείνου παθήματα· ὅτι τὸ ζῶον ἀναπτύσσει τὴν ὁρμὴν ταύτην τὴν παρω-
θοῦσαν αὐτὸ εἰς τὸ ἐναντίον ἢ ὅ,τι πάσχει, διότι ἔχει μνήμην τῶν πραγμάτων ἐκείνων ἅτινά εἰσιν ἐναντία πρὸς τὰ σωματικά του παθήματα· ὅτι τέλος πάντων ἐν ταύταις ταῖς ὁρμαῖς καὶ ἐπιθυμίαις παρατηρεῖται ἡγεμονικόν τι τῆς ψυχῆς, διότι κέ-
κτῃται τὴν δύναμιν ν' ἀνεγείρῃ ἐν ἑαυτῇ τὴν μνή-
μην τοῦ ἐπιθυμουμένου πράγματος καὶ αὐτὸ τοῦτο νὰ ἐπιθυμῇ καὶ νὰ ὀρέγεται.

Ἀλλ' ἡ ἐπιθυμία συζευγνύεται οὐ μόνον μετὰ τῆς μνήμης ἀλλὰ καὶ μετὰ τῆς προσδοκίας, ἥς τινος τὰ εἶδη εἰσὶ τὰ δύο ταῦτα, ἡ ἐλπίς καὶ ὁ φόβος· διότι ὁ ἐπιθυμῶν τὴν πλήρωσιν τοῦ κενοῦ ὑπερ αἰσθάνε-
ται ὅτε μὲν προφανῶς ἐλπίζει ὅτι τὸ κενὸν θέλει πληρωθῇ, ὅτε δὲ τοῦναντίον φοβούμενος μὴ μα-
ταιωθῇ ἡ πλήρωσις, ἀπελπίζεται. Ἐντεῦθεν οὖν ἔ-
πεται ὅτι αἱ προμνησθεῖσαι ἡδοναὶ αὐτῆς τῆς ψυχῆς οὐδέποτε εἰσιν ἀμιγεῖς καὶ καθαραι, ἀλλὰ μικταὶ καὶ πάντοτε συγκεκραμέναι μετὰ τινος αἰσθήσεως ἀλ-
γηδόνος· διότι ὁ ἐλπίζων τὴν ἐκπλήρωσιν τῆς ἐπι-
θυμίας του χαίρει μεμνημένος τὴν προλαβοῦσαν αὐ-
τοῦ κατάστασιν καθ' ἣν δὲν ἔπασχευ, ἀλλ' ἐπειδὴ ταῦτοχρόνως αἰσθάνεται κένωσιν, ἀλγεῖ. Ὅθεν ὁ τοιοῦτος λυπεῖται ἐνταυτῷ καὶ χαίρει. Πλὴν ἐνδέ-
χεται καὶ νὰ αἰσθάνηται διπλὴν τινὰ λύπην· τοῦτο δὲ συμβαίνει ὅταν ἀπελπίζεται περὶ τῆς μελλούσης πληρώσεως καὶ τοι μεμνημένος τὰ ἡδέα· διότι τότε αἰσθανόμενος τὴν ἐκ τῆς τοῦ σώματος κενώσεως προερχομένην ἀλγηδόνα, λυπεῖται καὶ ψυχικῶς διότι δὲν ἐλπίζει ἐφικτὴν τὴν πλήρωσιν.

Ἀλλ' ἡ προσδοκία δόξα τις οὔσα ἢ κρίσις περὶ συμβησομένου τινὸς ἀγαθοῦ ἢ κακοῦ, ἐπομένως δὲ ἐπιδεκτικὴ γινομένη ἀληθείας ἢ ψεύδους, χρησιμεύει εἰς τὸν συγγραφέα ὡς ὅρος μεταβάσεως εἰς τὸ ζή-
τημα περὶ διακρίσεως ἀληθῶν καὶ ψευδῶν ἡδονῶν (ταύτη δὲ τῇ σκέψει τούτων τῶν παθημάτων τόδε χρῆσώμεθα· σ. 36. C.)· διότι καθάπερ εἰσὶ φόβοι καὶ προσδοκίαι καὶ δόξαι αἱ μὲν ἀληθεῖς αἱ δὲ ψευ-
δεῖς, οὕτω καὶ ἡδοναί.

Τὴν διάκρισιν δὲ ταύτην τῶν ψευδῶν καὶ ἀλη-
θῶν ἡδονῶν εἰσάγεται ὁ Σωκράτης ὑποστηρίζων ἀ-
πέναντι τοῦ Πρωτάρχου τοῦ ἀνταγωνιστοῦ του, ὅστις ἐκπροσωπῶν τὴν περὶ τούτων διδασκαλίαν τοῦ Ἀ-
ριστίππου παραδέχεται μὲν τὴν διάκρισιν ταύτην ὡς πρὸς τὰς δόξας οὐχὶ δὲ καὶ ὡς πρὸς τὰς ἡδονάς, ἰσχυριζόμενος ὅτι αἱ ἡδοναὶ καὶ αἱ λύπαι εἰσὶ πάν-
τοτε φύσει ἀληθεῖς, διότι ὁ χαίρων ἢ ὁ λυπούμενος σύνοιδεν ὅτι ἀληθῶς καὶ ἐν πράγματι χαίρει ἢ λυ-
πεῖται. Ὅθεν οὐδέποτε δύναται νὰ ὑπάρξῃ ψευδὴς ἡδονὴ ἢ λύπη. Ἀλλ' ὁ ἰσχυρισμὸς οὗτος, ἀντιτείνει ὁ Σωκράτης, δὲν ἀποδεικνύει ὅτι αἱ ἡδοναὶ εἰσιν ἀ-

διακρίτως ἀληθεῖς· διότι καὶ ὁ δοξάζων, εἴτε ὀρθῶς εἴτε μὴ ὀρθῶς δοξάζει, οὐχ ἥττον δοξάζει· ἀλλ' ἐκ-
τοῦ ὅτι δοξάζει δὲν ἔπεται ὅτι καὶ δοξάζει ὀρθῶς πάντοτε. Ὡσαύτως δὲ καὶ ὁ χαίρων, εἴτε ὀρθῶς εἴτε μὴ ὀρθῶς χαίρει, οὐχ ἥττον τῶντι χαίρει· ἀλλ' ἐκ-
τούτου δὲν ἔπεται ὅτι καὶ ἡ χαρὰ του εἶναι πάν-
τοτε ἀληθής. Ὅθεν καθάπερ ὁ ἐν γένει δοξάζων εἶναι ἀναντίρρητον ὅτι δοξάζει, ἀλλ' ἐνίοτε περὶ πραγμάτων ἀνυπάρκτων, τοῦτο δὲ ἀπεργάζεται τὴν δόξαν του ψευδῆ, οὕτω καὶ ὁ ὁποισδήποτε καὶ εἰς μάτην χαίρων, αἰσθάνεται μὲν ὄντως χαρὰν ἐνίοτε ὅμως διὰ πράγματα μήτε ὄντα μήτε γενόμενα, πολλάκις δὲ καὶ ἴσως πλειστάκις διὰ τὰ μηδὲ γε-
νησόμενά ποτε, ἐπομένως δὲ εἶναι ἐνίοτε καὶ ψευδὴς ἡδονή.

Ἀλλ' ὁ Σωκράτης δὲν ἐπαρκεῖται μόνον εἰς ταύ-
τας τὰς γενικότητας, ἀλλ' ἐξετάζων τὸ πρᾶγμα καὶ ὑπὸ εἰδικὴν ἐποψιν, ἀποπειράται ν' ἀποδείξῃ ὅτι πᾶσα ἡδονὴ προϋποθέτουσα δόξαν τινὰ ὅτε μὲν ἀ-
ληθῆ, ὅτε δὲ ψευδῆ, μετέχει κατ' ἀναγκαῖον λόγον τοῦ ποιοῦ ἢ τοῦ χαρακτῆρος ταύτης, ἥτοι εἶναι καὶ αὐτὴ ἢ ἀληθὴς ἢ ψευδής· διότι ἑκατέρα ἢ τε δόξα καὶ ἡ ἡδονὴ ἔχει τὸ ἴδιον αὐτῆς ἀντικείμενον, ἢ μὲν τὸ δοξαζόμενον ἢ τὸ περὶ οὗ δοξάζει τις, ἢ δὲ τὸ ἐφ' ᾧ χαίρει τις· ἐκ δὲ τῆς τῶν ἀντικειμένων τούτων ἀσαφείας ἢ συγχύσεως ἢ παρεννοήσεως ἀπορρέει πᾶσα ἀπάτη καὶ ψεῦδος τῆς ἡδονῆς οὐχ ἥττον ἢ τῆς δό-
ξης. Τί δὲ εἶναι ἡ δόξα; Ἡ δόξα, κατὰ τὴν Πλατω-
νικὴν ψυχολογίαν, ὀρίζεται ὁ ἐντὸς τῆς ψυχῆς πρὸς αὐτὴν διάλογος ἄνευ φωνῆς γιγνόμενος, ὁ αὐτὸς δὲ οὗτος διὰ τοῦ στόματος μετὰ λέξεων ἐκφερόμενος, καλεῖται λόγος (1). Γεννᾶται δὲ ἐκ δύο συντελε-
στῶν, ἐκ τῆς αἰσθητικῆς ἀντιλήψεως καὶ ἐκ τῆς μνήμης ἥτις ἐγγράφει ἐν τῇ ψυχῇ τὴν περὶ ἐκείνης κρίσιν ἢ λόγον· καὶ ὅταν μὲν ἐγγράψῃ ἀληθῆ, γεν-
νᾶται ἐν ἡμῖν ἀληθὴς δόξα καὶ ἀληθὴς λόγος· ὅταν δὲ ἐγγράψῃ ψευδῆ, ἀποβαίνει τὸ ἐναντίον. Μετὰ δὲ τούτων συνάπτεται καὶ ἑτέρα τις ψυχικὴ δύναμις ἢ φαντασία, ἥτις τρόπον τινὰ ζωγραφεῖ ἐν τῇ ψυ-
χῇ τὰς εἰκόνας τούτων τῶν δοξῶν καὶ τῶν λόγων. Οἷον πολλάκις ἰδὼν τις πόρρωθεν ἀμυδρῶς πῶς ἀν-
τικείμενόν τι θέλει νὰ κρίνῃ τὸ καθορώμενον. Τότε οὗτος ἀνερωτᾷ αὐτὸς ἑαυτὸν, τί εἶναι τοῦτο τὸ παρὰ τὴν πέτραν ὑπερ φαίνεται ὅτι ἴσταται ὑπὸ τι δέν-
δρον; Μετὰ ταῦτα ὁ τοιοῦτος ἐνδέχεται ν' ἀποκρι-
θῇ ἐπιτυχῶς πρὸς ἑαυτὸν ὅτι εἶναι ἄνθρωπος, ἢ καὶ ἴσως ἐκ πλάνης νὰ εἴπῃ πρὸς ἑαυτὸν ὅτι τοῦτο τὸ καθορώμενον εἶναι εἰδωλὸν ἔργον τινῶν ποιμένων. Πλὴν ὑποτεθείσθω ὅτι ἐκφέρει διὰ λέξεων πρὸς ἄλ-
λον τινὰ παρόντα ὅ,τι πρὸς ἑαυτὸν ἐνδιαθέτως ἔ-

(1) Παρ. Σερπιστ, σ. 263. Α. καὶ ἐφεξῆς.

λεγε, καὶ ἰδοὺ ἡ πρόηκ καλουμένη δόξα μετετρέπη
ἤδη εἰς λόγον προφορικόν. Ὅθεν ὅτε δοξάζομεν ψευ-
δῆ, ἐπόμενον εἶναι ψευδῶς νὰ χαίρωμεν καὶ νὰ αἰ-
σθανώμεθα ἡδονὴν ψευδῇ ἤτοι ματαίαν καὶ ἄσκοπον.

Κατόπιν δὲ ὁ συγγραφεὺς διακρίνων διάφορα εἶδη
ψευδῶν ἡδονῶν, ἀνατρέχει εἰς τὰς πηγὰς ἐξ ὧν αὐ-
ταὶ ἀπορρέουσι.

Καὶ πρῶτον αἱ ἐν ἡμῖν ζωγραφούμεναι εἰκόνες
τῶν κρίσεων δὲν παριστῶσι μόνον τὰ παρελθόντα
καὶ τὰ παρόντα ἀλλὰ καὶ τὰ μέλλοντα· ταῦτα δὲ
τί ἄλλο εἶναι ἢ ἐλπίδες ὧν διὰ παντὸς τοῦ βίου ἀ-
διαλείπτως ἡμεῖς οἱ ἄνθρωποι γέμομεν; Ἀλλ' εἰς μὲν
τοὺς ἀγαθοὺς θεοφιλεῖς ὄντας ζωγραφοῦνται ἀληθεῖς
αἱ ἐλπίδες ἢ αἱ μέλλουσαι ἡδοναί, εἰς δὲ τοὺς κακοὺς
ψευδεῖς καὶ μάταιαι. Ἐνθα περὶ τὸ εὐσε-
βὲς τοῦ Πλάτωνος φρόνημα διδάσκοντος ἡμᾶς διὰ
τῆς μυθικῆς ταύτης ἐκφράσεως, ὅτι ὁ εὐσεβὴς ἀνὴρ
ἐπιθυμεῖ καὶ ἐλπίζει τὸ ὄντως ἀγαθὸν καὶ αἰδίδιον,
ἐν ᾧ περ οὐδεμία ἐμφιλοχωρεῖ ἀπάτη, οὐδὲν ψεῦδος,
καὶ ὅτι ἡ πρὸς ἡμᾶς ἀγάπη τοῦ Θεοῦ ἐμπεριέχε-
ται ἐν τῇ ἐν ἡμῖν εὐσεβείᾳ, ἥτοι ἐν τῇ πρὸς αὐτὸν ἡ-
μῶν ἀγάπῃ, ἐφ' ὅσον ὁ ἀγαθὸς οὐσιωδῶς συνενοῦται
μετὰ τοῦ Θεοῦ, μετὰ τῆς ἀρχικῆς τοῦ ἀγαθοῦ αἰ-
τίας. Δευτέραν δὲ αἰτίαν ψευδῶν ἡδονῶν θεωρεῖ ὁ
Πλάτων τὴν πονηρίαν καὶ τὴν φαυλότητα· διὸ ναι
μὲν δόξας χαρακτηρίζομεν ὡς πονηρὰς δι' αὐτὸ
τοῦτο διότι εἶναι ψευδεῖς, ἢ ὡς ἀγαθὰς διότι εἶναι
ἀληθεῖς, τὰς ἡδονὰς ὁμοῦς δὲν χαρακτηρίζομεν ὡς
πονηρὰς ἢ ὡς ἀγαθὰς μόνον διότι ἐρείδονται ἐπὶ τοῦ
ψεύδους ἢ τῆς ἀληθείας, ἀλλὰ διότι παρέπονται ὡς
ἀναγκαῖα ἀποτελέσματα ἢ φαύλου καὶ πονηροῦ ἢ
ἀγαθοῦ καὶ ἐναρέτου βίου (1).

Ἀλλὰ καὶ ἡ ταυτόχροτος συνδρομὴ ἐναντίων πα-
θημάτων τῆς τε ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος καθίστα-
ται τρίτη πηγὴ ψευδῶν ἡδονῶν· διότι ὅταν π. χ. ἡ
μὲν ψυχὴ ἐπιθυμῇ πλήρωσιν, τὸ δὲ σῶμα παρέχῃ
τὴν ἐκ τῆς κενώσεως ἀποτελουμένην ἀλγηδόνα,
τότε ταυτόχροτως αἰσθανόμεθα ἐν ἡμῖν αὐτοῖς ἀν-
τίθετα παθήματα λύπης τε καὶ ἡδονῆς, ἅτινα, ὡς
ἐφθήμεν εἰπόντες, ἀνάγονται εἰς τὸ ἄπειρον ἐπιδε-
χόμενα τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον. Πῶς ἄρα δυνάμεθα
νὰ προσδιορίσωμεν ἐπακριβῶς τὸν βαθμὸν ἑκαστέρου
τούτων τῶν παραλλήλων παθημάτων, τί τούτων
ἐστὶ σχετικῶς μείζον καὶ τί ἔλαττον, καὶ τί μᾶλ-
λον ἐντατὸν καὶ σφοδρότερον; Καὶ δὲν εἶναι ἐπόμε-
νον αἱ ἡδοναὶ καὶ αἱ λύπαι ἐν τῇ διηνεκῇ αὐτῶν
μεταβολῇ πρὸς ἀλλήλας παρατιθέμεναι, αἱ μὲν νὰ
φαίνωνται ἀπέναντι τοῦ λυπηροῦ μεγαλύτεραι καὶ
σφοδρότεραι ἢ ὅσον καθ' αὐτὸ εἶναι, αἱ δὲ ἀπέναντι
τῶν ἡδονῶν μικρότεραι καὶ ἀσθενέστεραι; ὅσω λοι-

πὸν μεγαλύτεραι καὶ μικρότεραι τοῦ ἀληθοῦς φαί-
νονται αἱ ἡδοναὶ καὶ αἱ λύπαι, δέον τὸ φαινομενικὸν
τοῦτο μέρος ἑκατέρας ν' ἀφαιρεθῇ ἅτε οὐδαμῶς ὄν
πραγματικὸν καὶ ἀληθές.

Τέλος δὲ ὡς τετάρτην πηγὴν ψευδῶν ἡδονῶν ὁ
Πλάτων θεωρεῖ (εἰ καὶ ὀνομαστικῶς δὲν τὴν ἀναφέρει),
τὴν τοῦ Ἀντισθένης φιλοσοφικῆς αἵρεσιν δογματί-
ζουσιν ὅτι ἡ ἡδονὴ δὲν εἶναι τι θετικόν, δὲν εἶναι
ἄλλο τι εἰμὴ ἡ ἄρνησις ἢ ἡ ἀπαλλαγὴ τῆς λύπης,
ἐπομένως δὲ ἀληθὴς ἡδονὴ εἶναι τὸ νὰ διάγῃ τις βίον
ἄλυπον. Ἀλλ' ὁ Πλάτων ἀντιτασσόμενος εἰς τὸ δόγ-
μα τοῦτο τῆς κυνικῆς φιλοσοφίας παρατηρεῖ, ὅτι τὸ
μὴ λυπεῖσθαι καὶ τὸ χαίρειν εἶναι δύο διακεκριμέναι
τῆς ψυχῆς διαθέσεις. Ὅθεν οἱ νομίζοντες ὅτι χαί-
ρουσιν ὅταν ὦσιν ἀπηλλαγμένοι λύπης, δοξάζουσι
ψευδῇ περὶ τοῦ χαίρειν ψευδῶς ἐκλαμβάνοντες τὴν
ἄλυπίαν ὡς ἡδονήν. Ἰδοὺ δὲ πῶς συλλογιζόμενος κα-
τασκευάζει τὴν ἀπόδειξιν πρὸς ἀναιρέσιν ἐκείνου τοῦ
δόγματος. Διαφθειρομένου μὲν τοῦ ἡμετέρου σώμα-
τος, ὡς εἴρηται πολλάκις, διὰ συγκρίσεων καὶ διπ-
κρίσεων, διὰ πληρώσεων καὶ κενώσεων δι' αὐξήσεων
καὶ φθίσεων, γίνονται ἐν ἡμῖν λύπαι καὶ ἀλγηδό-
νες καὶ ὀδύνη καὶ ὅπου περὶ πλῆσιζι. Ἐπανερχομέ-
νου δὲ εἰς τὴν φυσικὴν αὐτοῦ κατάστασιν, τὴν κα-
τάστασιν ταύτην ἀπεκαλέσαμεν ἡδονήν. Ἀπ' ἐναν-
αίας δὲ μηδετέραν τῶν παθήσεων τούτων ὑφιστα-
μένου τοῦ σώματος, εἶναι πρόδηλον ὅτι ἐν τοιαύτῃ
περιπτώσει οὔτε ἡδονὴν οὔτε λύπην αἰσθανόμεθα,
διότι καὶ τοὶ οἱ σοφοὶ (1) ὀρθῶς λέγουσιν ὅτι τὰ
πάντα ἀενάως μεταβάλλονται, (ἀεὶ γὰρ ἅπαντα
ἄνω τε καὶ κάτω ῥεῖ), ὥστε ἀείποτε τὸ ἡμέτερον
σῶμα ὁποτέρως παθαίνεται, δὲν αἰσθανόμεθα ὁμοῦς
πᾶσαν μεταβολὴν ἐν ἡμῖν συμβαίνουσιν, ἀλλὰ καὶ
αὐξάνομεν καὶ γηράσκομεν καὶ πολλὰς ἄλλας τοιαύ-
τας ἀλλοιώσεις πάσχομεν μηδὲν τούτων συναισθα-
νόμενοι· διότι αἱ μὲν μεγάλαι μεταβολαὶ ἐμποιοῦ-
σιν ἡμῖν αἴσθημα λύπης καὶ ἡδονῆς, αἱ δὲ μέτριαι
καὶ σμικραὶ τὸ παράπαν οὐδέτερον τούτων. Ἐκ τού-
των λοιπὸν ἔπεται ὅτι εἰσὶν ἡμῖν τρία εἶδη βίου, τὸ
μὲν ἡδὺ, τὸ δὲ λυπηρὸν καὶ τὸ τρίτον μέσον ἢ μη-
δέτερον τούτων· ὅθεν ὁ μέσος βίος δέον μήτε μετὰ
τοῦ ἡδέος νὰ συγγένηται, μήτε μετὰ τοῦ λυπηροῦ·
καθάπερ ἔχοντες τρία πράγματα, χρυσὸν, ἄργυρον
καὶ τρίτον τι μηδέτερον τούτων, τοῦτο τὸ μηδέτε-
ρον ἀδύνατον νὰ συνταυτίσωμεν μετὰ τοῦ χρυσοῦ
ἢ τοῦ ἀργύρου. Καὶ ὁμοῦς τινὲς δοξάζουσι καὶ λέ-
γουσιν ὅτι ὁ ἄλυπος βίος εἶναι ἡδὺς, ὑπολαμβάνον-
τες ὅτι καὶ χαίρουσι τότε ὅταν δὲν λυπῶνται· ἀλλ'
ἡ δοξασία τῶν αὐτῶν εἶναι ψευδὴς ἐφ' ὅσον τὸ μὴ

(1) Μεγάλῃ δὲ ἄλλῃ καὶ πολλῇ συμπιπτούσας πονηρίας σ. 41. Α.

(1) Ἰπαινίσσεται τὸν Ἡράκλειτον παρ. Φαιδ. σ. 89 καὶ 90.—
Θεττ. σ. 179. Ε. κ' ἐφεξῆς. Σοφ. σ. 249. C. ἐφ. Κρατυλ. σ.
402. Α.

λυπείσθαι καὶ τὸ χαίρειν εἶναι καταστάσεις φύσει ἀλλήλων διαφέρουσιν· ὅθεν τὸ νὰ ἐκλαμβάνη τις τὴν ἀπουσίαν τῆς λύπης ὡς ἡδονὴν καθίσταται καὶ τοῦτο πηγὴ ψευδῶν ἡδονῶν.

Ὅτι δὲ οἱ δοξάζοντες ὡς ἡδονὴν τὴν ἀπαλλαγὴν τῶν λοιπῶν ᾗσαν, ὡς ὀλίγω πρότερον ἐρρέθη, οἱ περὶ τὸν Ἀντισθένη, τοῦτο ἐξάγεται ἐκ τῆς περιγραφῆς αὐτῶν ἣν ποιεῖται ὁ Πλάτων μετὰ σεβασμοῦ ἐνταυτῷ καὶ εἰρωνείας. Ἀγνοεῖς, λέγει ὁ Σωκράτης πρὸς τὸν Πρώταρχον, τοὺς πολέμιους τούτου τοῦ Φιλήβου, οἵτινες φημιζόμενοι ὡς ἄνδρες δεξιότατοι περὶ τὴν τῆς φύσεως γνῶσιν, οὐδαμῶς ἀποδέχονται τὰς ἡδονάς, ἀλλὰ δι᾽ οὐχίοντες ὅτι αἱ ὑπὸ τῶν περὶ τὸν Φιλήβου ἐπονομαζόμεναι ἡδοναὶ δὲν εἶναι ἄλλο τι εἰμὴ ἀποφυγὰς λύπων. Δὲν σὲ συμβουλεύω, ὦ Πρώταρχε, νὰ συμμερισθῶμεν τὴν γνῶμην των, ἀλλὰ νὰ τοὺς μεταχειρισθῶμεν ὡς μάντις, οἵτινες ὁδηγούμενοι εἰς τὰς κρίσεις των οὐχὶ ὑπὸ τῶν κανόνων τῆς τέχνης καὶ τῆς μεθόδου, ἀλλ' ὑπὸ τοῦ ἰδιοφροῦς χαρακτῆρός των σκυθρωποῦ μὲν καὶ αὐστηροῦ πλὴν εὐγενοῦς καὶ μεγαθύμου, (σελ. 44. C. οὐ τέχνη ἀλλὰ τινὶ δυσχερεῖα φύσεως οὐκ ἀγενοῦς) ἐμάντευσαν τὴν ἀλήθειαν, σφόδρα μισήσαντες τὴν τῆς ἡδονῆς φύσιν καὶ δύναμιν, καὶ νομίσαντες ὅτι αὕτη οὐδένα ἀγαθὸν καρπὸν ἀποφέρει, ὥστε καὶ αὐτὸ τοῦτο τὸ ἰδιάζον εἰς αὐτὴν θέλητρον εἶναι ἀπάτη, ἀλλ' ἔχει ἡδονή.

Τούτους λοιπὸν τοὺς ἀσπόνδους ἐχθροὺς πάσης ἡδονῆς καὶ ἀρνούμενους καὶ αὐτὴν τὴν ὑπαρξίν της θεωρῶν ὁ Πλάτων ἤττον ἐπικινδύνους ἢ τοὺς ἐκθειάζοντας τὴν ἡδονὴν ὡς τὸ ἀκρότατον ἀγαθόν, προαναγγέλλει ἐνταῦθα διὰ τοῦ προσώπου τοῦ Σωκράτους ὅτι πρῶτον θέλει τοὺς συμπαραλάβειν ὡς συμμάχους ἵνα τῇ ἐπικουρίᾳ αὐτῶν καταπολεμήσῃ τοὺς κοινούς πολέμιους τοὺς θιασώτας τῆς ἡδονῆς, ἀποδεικνύων μετ' ἐκείνων ὅτι οὐδεμία τῶν ὑπὸ τοῦ πολλοῦ ὁμίλου καλουμένων ἡδονῶν εἶναι ἀμιγῆς λύπης, ἐπομένως δὲ οὐδεμία εἶναι ἀληθὴς ἡδονή καὶ ἔπειτα ἀντιστρέψας τὰ ὅπλα καὶ κατ' αὐτῶν τῶν συμμάχων του θέλει ἀποδείξει ὅτι ὑπάρχουσι καὶ ἡδοναὶ ἀληθεῖς, ἄγναι καὶ καθαρὰί πάσης λύπης. Ὅθεν μετὰ τὴν προάγγελσιν ταύτην περιγράφει πρῶτον τὰς μικτάς καὶ κατόπιν τὰς καθαρὰς ἡδονάς, ἵνα μετὰ τὴν ἐξέτασιν ταύτην τῆς φύσεως τῆς ἡδονῆς δυνήθῃ τις νὰ φέρῃ ἐπ' αὐτῆς ὀρθὴν κρίσιν.

Ἰδοὺ πῶς νομίζω, λέγει ὁ Σωκράτης, κατασκευάζουσι τὴν ἀπόδειξιν των οἱ αὐστηροὶ ἐκεῖνοι ἄνδρες ἄνωθεν ἀρχόμενοι. Καθάπερ ἐὰν θελήσωμεν μὲν νὰ γνωρίσωμεν τὴν φύσιν οἵουδήποτε πράγματος, οἷον τὴν τοῦ σκληροῦ, μᾶλλον τὴν ἐννοοῦμεν ἀποβλέποντες εἰς τὰ σκληρότατα ἀντικείμενα ἢ εἰς τὰ μετέχοντα ἐλαχίστου βαθμοῦ σκληρότητος, οὕτως

καὶ ἐὰν θελήσωμεν νὰ γνωρίσωμεν τὴν τῆς ἡδονῆς φύσιν, δεόν ν' ἀποβλέψωμεν οὐχὶ εἰς τὰς ἐλαχίστας, ἀλλὰ εἰς τὰς μεγίστας καὶ ζωηροτάτας ἡδονάς. Ἐὰν δὲ ἐρωτήσῃ τις, πότερον εἰ νοσοῦντες ἢ οἱ ὑγιαίνοντες αἰσθάνονται μεγαλητέρας; ἡ ἀπάντησις εἶναι πρόχειρος· διότι ἐπειδὴ ζωηρόταται ἡδοναὶ εἰσιν ἐκεῖναι, ὧν προηγούνται καὶ ἐπιθυμία μέγισται, ἔπεται ὅτι οἱ ὑπὸ πυρετοῦ καὶ ἄλλων τοιούτων νοσημάτων πάσχοντες μᾶλλον αἰσθάνονται τὴν δίψαν καὶ τὸ ῥίγος καὶ τὰ ἄλλα σωματικὰ παθήματα, καθόλου δὲ μᾶλλον πιέζονται ὑπὸ ἐνδείας, ἥς ἀποπληρουμένης αἰσθάνονται καὶ μεγαλητέρας ἡδονάς. Καὶ εἰς τὸν ἀκρατῆ δὲ καὶ ἄσωτον βίον παρατηροῦνται ἡδοναὶ μεγαλητέραι καὶ σφοδρότεραι καὶ μᾶλλον ἐντεταμέναι ἢ εἰς τὸν σώφρονα καὶ κόσμιον, εἰς ὃν ἐπιβάλλει μέτρον καὶ κανόνα τὸ γνωμικὸν ὁκεῖνο, τὸ μὴδὲν ἄγαν. Ἐντεῦθεν οὖν γίνεται δῆλον ὅτι αἱ μέγισται ἡδοναὶ καὶ λύπαι ἐγκείνται οὐχὶ εἰς τὴν ἀρετὴν, ἀλλ' εἰς τινὰ καχεξίαν τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος. Ἀλλὰ καὶ ἐξ αὐτῶν τούτων τῶν ἡδονῶν δεόν νὰ ἐξετασθῶσιν τινες ἀκριβέστερον, ἵνα ἐτι μᾶλλον καταφανῇ ὅτι αἱ ἀποκαλούμεναι μέγισται καὶ σφοδρόταται εἰσὶν αἰείποτε μετὰ λύπης μεμιγμέναι. Διακριτέον δὲ τρία εἶδη μικτῶν ἡδονῶν, τὰς μὲν ἀφορώσας αὐτὸ τὸ σῶμα, τὰς δὲ αὐτὴν τὴν ψυχὴν, τὰς δὲ ταυτοχρόνως ἀνηκούσας εἰς τε τὴν ψυχὴν καὶ τὸ σῶμα, αἵτινες κατ' αὐτὸ ἐπικρατέστερον τῆς μίξεως στοιχεῖον ὅτε μὲν καλοῦνται ἡδοναὶ ὅτε δὲ λύπαι.

Διερχόμενος δὲ ὁ Σωκράτης πρῶτον τὰς μικτάς ἡδονάς τοῦ σώματος καὶ ἐξηγῶν τὸν χαρακτῆρα καὶ τὴν εἰδικὴν τούτων φύσιν, ἀνευρίσκει ὅτι ἡ λύπη καὶ ἡ ἡδονὴ ἅς τινες τὸ σῶμα πάσχει, δὲν συγχέονται οὐδὲ συνταυτίζονται, ὡς συμβαίνει εἰς τὰς μικτάς τῆς ψυχῆς ἡδονάς, ἀλλ' ὑφίστανται κεχωρισμένα καὶ διηρημένα· ἡ μὲν εἰς τὰ ἐντὸς ἡ δὲ εἰς τὰ ἐκτὸς μέρη τοῦ σώματος, ἐναλλάξ δὲ τροπολογοῦσιν ἀλλήλας, ὥστε ἐκ τῆς ἀμοιβαίας αὐτῶν ἐπιδράσεως προκύπτει τέλος μικτόν τι αἰσθημα, ἐν ᾧ περ ὅτε μὲν ἐπικρατεῖ κατὰ μείζονα δόσιν ἡ λύπη, ὅτε δὲ ἡ ἡδονή. Φέρει δὲ καὶ παράδειγμα τῆς πρώτης ταύτης περιστάσεως παραλαμβάνων αὐτὸ ἐκ τῶν μέσων ἅτινα χρωῖνται οἱ ψωριῶντες πρὸς κατεύνασιν τοῦ παθήματος, διότι οὗτοι ἢ αἰσθάνονται ἐσωτερικῶς τὴν φλόγωσιν, καὶ τότε πρὸς ἀνακούφισιν τρίβουσι τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ δέρματος, ἐνίοτε δὲ καὶ ὑπὸ ἀπελπισίας ρίπτουσιν ἑαυτοὺς εἰς τὸ πῦρ ἢ εἰς τὸ ὕδωρ, ἢ τοῦναντίον αἰσθανόμενοι ἐξωτερικῶς τὴν φλόγωσιν ἐφαρμόζουσιν ἐσωτερικὰ φάρμακα, ἀλλ' ἐν ἑκατέρᾳ τῶν περιστάσεων τούτων οὐδὲν ἄλλο τι κατορθοῦσιν εἰμὴ μείζονα λύπην μετὰ τινος ἡδονῆς.

Ὅταν δ' ἀπ' ἐναντίας κατὰ τὰς τοιαύτας νοσώδεις καταστάσεις ἡ δόσις τῆς ἡδονῆς ᾗναι περισσοτέρα ἐν τῇ μίξει, τὸ μὲν ὑπολειπόμενον τῆς λύπης ἐμποιεῖ ἡρεμὸν τινὰ ἐρεθισμὸν καὶ ἀνησυχίαν, ἡ δὲ ἡδονὴ πολὺ ἀφθονώτερον διαχεομένη διαστέλλει τὰ μέλη τοῦ σώματος καὶ ἀναγκάζουσα ἐνίοτε τὸν πάσχοντα νὰ πηδᾷ καὶ νὰ μεταβάλλῃ παντοῖα χρώματα καὶ σχήματα καὶ πολυτρόπως ν' ἀσθμαίνει, τὸν φέρει εἰς παντελῆ ἐκστασιν καὶ ἀποσπᾷ ἐξ αὐτοῦ μανιώδεις κραυγὰς. Ἔτι δὲ τὸν παροξύνει νὰ λέγῃ αὐτὸς μετὰ τῶν ἄλλων περὶ ἑαυτοῦ, ὅτι οἶοναὶ ἀποθνήσκει ὑπὸ τῆς τέρψεως τῶν ἡδονῶν τούτων. Καὶ ταύτας ἀδιαλείπτως ἐπιδιώκει τις τοσοῦτω μᾶλλον ὥστε ἀκολαστότερος εἶναι καὶ ἀφρονέστερος, καὶ ἀποκαλεῖ μάλιστα ταύτας μεγίστας, καὶ τὸν ἐν ταύταις αἰεὶ διὰ βίου ἐντροφῶντα θεωρεῖ εὐδαιμονέστατον.

Εἰς δὲ τὰς μικτὰς ἡδονὰς αἵτινές εἰσι καὶ αἱ εἰς τὴν ψυχὴν καὶ τὸ σῶμα, κρίνει περιττὸν ὁ συγγραφεὺς νὰ ἐνδιατρίψῃ διότι διήλθε ταύτας ἐν τοῖς ἔμπροσθεν, ἐνθα ἐλέγετο ὅτι ὅταν τις κενῶται ἐπιθυμεί πληρώσιν, καὶ ἐλπίζων μὲν αὐτὴν χαίρει, ἀλλ' ἐνταυτῷ ἀλγεῖ διὰ τὴν κένωσιν· νῦν δὲ τοῦτο μόνον ὥς οὐσιώδεις προστίθησιν, ὅτι ἐνεκὲν τῆς διαφωνίας ταύτης τῆς ψυχῆς πρὸς τὸ σῶμα ἐν πάσι τούτοις τοῖς παθήμασιν, αἵτινά εἰσιν ἀπειράριθμα, γίνεται μίγμα τι λύπης καὶ ἡδονῆς.

Τέλος δὲ ἐπιλαμβανόμενος καὶ τῶν μικτῶν παθημάτων αὐτῆς τῆς ψυχῆς συγκταλέγει εἰς τὴν τάξιν τούτων τὴν ἀργὴν, τὸν φόβον, τὸν πόθον, τὸν θρήνον, τὸν ἔρωτα, τὸν ζῆλον καὶ ἄλλα τοιαῦτα πάθη, αἵτινά εἰσι λύπαι αὐτῆς τῆς ψυχῆς πλὴν μεσταὶ ἀφάτων ἡδονῶν. Φέρει δὲ εἰς μαρτυρίαν καὶ τὸν Ὀμηρον λέγοντα περὶ τοῦ πάθους τῆς ψυχῆς (1), ὅτι εἶναι *κοῖλὸν γλυκυτέρα τοῦ κατασταλάζοντος μέλιτος*, πρὸς δὲ ὑπομιμνήσκει καὶ τὰς μετὰ λυπῶν ἀναμειγμένους ἡδονὰς ἐν τοῖς θρήνοις καὶ τοῖς πόθοις. Ἀλλὰ καὶ αἱ τραγικαὶ παραστάσεις τί ἄλλο σκοποῦσιν εἰμὴ ὅπως ἀποτελέσωσιν ἐν ταῖς ἡμετέραις ψυχαῖς μίξιν τινὰ ἡδονῆς καὶ λύπης, εἰμὴ ὅπως ἅμα χαίροντες κλαίωμεν;

Ἰνα δὲ καταδείξῃ ὁ Πλάτων ὅτι καὶ ἡ κωμῳδία τείνει πρὸς τὸ αὐτὸ τέλος στοχαζομένη ὅπως ἐγείρῃ ἐν ταῖς ψυχαῖς τῶν θεατῶν αἰσθημά τι συγκεκραμένον ἐξ ἡδονῆς καὶ λύπης, ἐπιχειρεῖ νὰ δώσῃ λεπτομερεστέραν τοῦ πράγματος ἐξήγησιν, ἐφ' ὅσον τοῦτο παρίσταται ὅπως οὖν σκοτεινὸν καὶ ἀσπρὲς, ἐφ' ὅσον ἐκ πρώτης ἀφετηρίας δὲν εἶναι εὐκόλον νὰ νοηθῇ τὸ ὑπὸ τῆς κωμικῆς παραστάσεως ἐγειρόμενον ψυχικὸν αἰσθημα.

Ἀρχεται οὖν ἀπὸ τοῦ φθόνου προσδιορίζων αὐτὸν

καθόλου λύπην τινὰ τῆς ψυχῆς οὗτινος εἶδος εἶναι ἡ *χαιρεκακία* ἢ ἡ *χαρὰ* ἐπὶ τοῖς κακοῖς τοῦ πλησίον, τὴν δὲ ὑπὸ τῆς κωμῳδίας ἐγειρομένην χαιρεκακίαν, ἀποκαλεῖ *παιδικόν* ἥτοι ἀθῶον *φθόνον* (σ. 49. ^Α). Τούτου τεθέντος μεταβαίνει εἰς τὴν ἐρευναν τῆς φύσεως τοῦ γελοίου τοῦ ἐν τοῖς κωμικοῖς θεάμασι διαδραματιζομένου. Ἐν ἐκ τῶν ἀνθρωπίνων κακῶν, τὸ μέγιστον, εἶναι καὶ τὸ ν' ἀγνοῇ τις ἑαυτόν. Τοῦτο δὲ τὸ πάθος τριχοτομεῖται καθ' ὅσον ἀναφέρεται εἰς τὰ τρία ἐκεῖνα ἀγαθὰ, ἐφ' οἷς οἱ πολλοὶ μάλιστα χαίρουσι καὶ ἐναθρύνονται, ἥτοι ἡ εἰς τὸν πλοῦτον, ἡ εἰς τὴν σωματικὴν καλλονὴν, ἡ εἰς τὴν ἀρετὴν· διότι ὁ ἀγνοῶν ἑαυτὸν ἐνδέχεται νὰ δοξάζῃ ὅτι εἶναι πλουσιώτερος ἢ ὅσον εἶναι κατ' ἀλήθειαν, ἡ ὠραιότερος, ἢ ἐναρετώτερος. Ἀλλὰ τὸ πάθος τοῦτο δέον προσέτι καὶ νὰ διχοτομηθῇ, ὅπως γνωσθῇ ὁ παιδικὸς φθόνος, καὶ ἡ ἀτοπος μίξις τῆς ἡδονῆς καὶ τῆς λύπης. Ἐκ πάντων τῶν ἀνθρώπων, ὅσοι ἀνοήτως ἔχουσι περὶ ἑαυτῶν τὴν ψευδῆ ταύτην γνώμην, οἱ μὲν κέκτηνται δύναμιν καὶ ῥώμην, οἱ δὲ τούναντίον. Καὶ ὅσοι μὲν ἐξ αὐτῶν τοιαῦτα περὶ ἑαυτῶν δοξάζοντες εἰσὶν ἀσθενεῖς καὶ ἀδύνατοι νὰ λαμβάνωσιν ἐκδίκησιν ὅταν καταγελῶνται, οὗτοι εἶναι οἱ γελοῖοι· οἱ δὲ μετὰ τῆς οἰήσεως ταύτης δυνατοὶ ὄντες νὰ ἐκδικῶνται καὶ νὰ κακοποιῶσι τοὺς ἄλλους, οἱ τοιοῦτοι ἀποκαλοῦνται φοβεροί, μισητοὶ καὶ βίαιοι. Ἐκ τούτων οὖν γίνεται ἤδη καταφανὴς ἡ διὰ τῆς κωμῳδίας ἀποτελουμένη μίξις τῶν ἡδέων καὶ λυπηρῶν αἰσθημάτων. Ὁ φθόνος εἶναι ἄδικος χαρὰ διὰ τὰ κακὰ τοῦ πλησίον· ἀλλ' ἡ ἀγνοία, ὡς ἐρρέθη, εἶναι κακόν. Βλέποντες οὖν τὸν πλησίον ἀγνοοῦντα μὲν τὴν ἀληθῆ αὐτοῦ κατάστασιν εἴτε ὡς πρὸς τὸν πλοῦτον, εἴτε ὡς πρὸς τὸ κάλλος εἴτε ὡς πρὸς τὴν ἀρετὴν, ἀλλ' ἀδυνατοῦντα νὰ βλάψῃ τοὺς ἄλλους, γελῶμεν δι' αὐτὴν τὴν ἀβλαβῆ ἐκείνου οἴκσιν καὶ χαίρομεν, ἀλλ' ἡ χαρὰ διὰ τὰ κακὰ τοῦ πλησίον εἶναι ἀποτέλεσμα τοῦ φθόνου. Ἐντεῦθεν ἄρα ἔπαται ὅτι γελῶντες διὰ τὰ γελοῖα τοῦ πλησίον συγκρινῶμεν τὴν ἡδονὴν μετὰ τοῦ φθόνου, ἐπομένως δὲ τὴν ἡδονὴν μετὰ τῆς λύπης, ἐφ' ὅσον ὁ φθόνος δὲν εἶναι ἄλλο τι εἰμὴ λύπη τῆς ψυχῆς, ὁ δὲ γέλως ἡδονή, ἀμφοτέραι δὲ αὗται αἱ διαθέσεις ταύτοχρόνως συνέρχονται ἐν τῇ κωμικῇ παραστάσει (1). Ὅλος δ' εἰπεῖν οὐ μόνον εἰς τὰ θεατρικὰ

(1) Ἡ Πλατωνικὴ αὕτη θεωρία τῆς κωμῳδίας δὲν συνάδει πρὸς τὴν τῶν νεωτέρων φιλοσόφων, οἵτινες τὸ ψυχολογικὸν φαινόμενον τῆς χαρᾶς ἢν αἰσθανόμεθα ἐπὶ τοῖς ἐν τῇ κωμῳδίᾳ παριστανόμενοις ἐλλείμμασι τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως ἐξηγοῦσιν ὡς ἀποτέλεσμα οὐχὶ τοῦ φθόνου, ἀλλὰ τοῦ συναισθηματος τῆς ἰδίας ἡμῶν ὑπεροχῆς ἢ καὶ ὑπερηφανείας, δι' ἣν ἀντιπαρβάλλοντες ἡμᾶς αὐτοὺς πρὸς τὰ κωμωδούμενα πρόσωπα σὺνίσμεν ὄντας καλῆτεροι, νοσημονέστεροι κτλ. Ἀλλ' ὅπως δὲ ποτε καὶ ἂν ἔχει τὸ πρᾶγμα, εἶναι ἀναντιρρήτον ὅτι ὁ Πλά-

(1) Γαψ. Σ', στ. 107 καὶ ἐφ.

λέτης ἀπορρέουσας, αἵτινές εἰσι πασῶν τῶν ἄλλων ἀξιολογώτεραι· διότι δὲν προηγείται αὐτῶν πείνα τοῦ μακθάνειν μηδὲ διὰ πείναν μαθήσεως αἰσθάνεται τις ἐξ ἀρχῆς ἀλγηδόνα, καὶ ἐάν τις ἀποκτήσας ἐπιστημονικὰς γνώσεις ὕστερον διὰ τῆς λήθης ἀποβάλλῃ μέρος τι ἐξ αὐτῶν, φύσει μὲν οὐδεμίαν αἰσθάνεται διὰ τοῦτο ἀλγηδόνα, ἐκτὸς μόνον ὅταν ἀναλογιζόμενος τὴν ἀποβολὴν λυπείται δι' ἣν ἔχει ἀνάγκην τῶν ἀποβληθεισῶν γνώσεων. Ἐπομένως δὲ αἱ ἡδοναὶ αὐταὶ τῆς ἐπιστήμης εἰσὶν ἄμικτοι λύπης, πλὴν δὲν εἶναι προωρισμέναι διὰ τοὺς πολλοὺς ἀνθρώπους, ἀλλὰ διὰ τοὺς ὀλιγίστους, καθάπερ καὶ ἐν τῷ Φαίδωνι (σελ. 69. Α.) ὁ Σωκράτης ἐξαίρων τοὺς ἀληθεῖς τῆς φιλοσοφίας μύστας ἀπὸ τῆς πλυθύος τῶν ἐξεπιπολῆς φιλοσοφούντων, ἐφαρμόζει ἐπ' αὐτῶν τὸ ὀρφικὸν ἐκεῖνο ἔπος, εἰσὶ καρθηκοφόροι μὲν πολλοὶ βράχοι δέ τε παῖδοι.

Πρὸς διευκρίνησιν δὲ τῆς διανοίας τοῦ Πλάτωνος, ἐκφέροντος ὅτι οὔτε ἡ σφοδρὰ ἔφρασις πρὸς ἀπόκτησιν γνώσεων, οὔτε ἡ ὥς ἐκ τῆς λήθης αὐτῶν προσγινομένη ἀποβολὴ καὶ στέρσις συνεπάγονται ἀλγηδόνας· ἀρκεῖ μικρά τις ἀντιπαράθεσις τῶν σωματικῶν ἀναγκῶν πρὸς τὰς τοῦ πνεύματος· αἱ μὲν εἰσὶν ἰσχυρότεραι καὶ βιαιότεραι, ἐφ' ὅσον μὴ ἐκπληρούμεναι ἐπιφέρουσι τέλος τὸν θάνατον, ἐνῷ ἀπ' ἐναντίας τὸ πνεῦμα εἶναι ἀθάνατον, διχσῶζον ἐν ἑαυτῷ κτῆμά τι ἀνώλεθρον καὶ ἀναφρίετον, τὴν ἰδίαν αὐτοῦ διανοητικὴν ἐνέργειαν. Ἡ σωματικὴ ἄρα κένωσις καθίσταται ἐξ ἀρχῆς ἐπαισθητὴ, ὁ ἀνθρώπος κατ' ἀνάγκην λαμβάνει αὐτῆς συνείδησιν ἐπομένως δὲ ἀλγεῖ, ἐνῷ ἡ ἀνάπτυξις τῆς γνώσεως δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ἡρεμὸς καὶ ἀνεπαίσθητος μετάβασις ἀπὸ τοῦ ἐν δυνάμει εἰς τὸ ἐν ἐνεργείᾳ, ἀπὸ τοῦ ὀρμεμφύτου εἰς τὸν ἐπιλογισμὸν καὶ τὴν σκέψιν. Τοῦτο δὲ σημαίνει ὁ Πλάτων λέγων, ὅτι τῶν ἡδονῶν τῆς ἐπιστήμης δὲν προηγείται πείνα τῆς μαθήσεως, οἷα ἐστὶν ἡ σωματικὴ ἐμποιούσα ἐξ ἀρχῆς ἀλγηδόνας. Καὶ μετὰ τὴν ἀπόκτησιν δὲ τῶν γνώσεων δύναται τις νὰ ἐνεργῇ πρὸς ἐτι μείζονα αὐτῶν ἐπίδοσιν, πρὶν ἢ διὰ τοῦ λογισμοῦ λάβῃ συναίσθησιν ὅτι διὰ τῆς λήθης ἀπώλεσε μερίδα τινὰ ἐκ τῶν ἐν τῇ διανοίᾳ αὐτοῦ ἐναποταμιευθεισῶν γνώσεων, ἐφ' ὅσον κυρίως ἡ λήθη φύσει συνίσταται εἰς τὸ ν' ἀγνοῇ τις καὶ νὰ μὴ ἔχῃ συνείδησιν τῆς ἀπωλείας τῶν, ἥτις τότε μόνον ἐπάγεται λύπην ὅταν διὰ τοῦ λογισμοῦ ἀνακαλήτῃ ἐν τῇ μνήμῃ, ὥστε τοῦλάχιστον ἐπὶ πολλὸν χρόνον ἡ πνευματικὴ ἡδονὴ ἐνδέχεται νὰ διαρκέσῃ καθαρὰ καὶ ἄμικτος.

Αὕτη δὲ ἡ ἐκ τῆς ἐπιστήμης ἡδονὴ εἶναι ὑψηλότερα τις βελτίτης τῆς ἐκ τῶν καλῶν σχημάτων, χρωμάτων καὶ φθόγων, εἶναι προβιβασμός τις καὶ ἀνώψωσις ἀπὸ τοῦ καλοῦ εἰς τὸ ἀληθές. Ἡ οὕτως λοι-

πὸν καθαρὰ ἡδονὴ εἶναι κατὰ τὴν ἀκριβῆ σημασίαν τῆς λέξεως ἡ συνείδησις τῆς διὰ τῆς ἐπιστήμης ἀποκτηθείσης τελειότητος, ἡ ἁρμονία δι' ἧς ρυθμίζεται καὶ αὐτὰ αἱ ὑποδεέστεραι τῆς ψυχῆς δυνάμεις καὶ εἴτε κατὰ τὴν κένωσιν εἴτε κατὰ τὴν πλήρωσιν τῆς θεωρῆς, εἶναι ἄλυπος καὶ ἀπληλαγμένη πάσης ἀλγηδόνος.

Μετὰ δὲ τὴν διαίρεσιν ταύτην τῶν ἡδονῶν εἰς ἀκαθάρτους καὶ καθαρὰς προσθετέον, λέγει ὁ Σωκράτης, εἰς ἐκείνας μὲν σφοδρὰς οὔτας ἀμετρίαν καὶ ἀκράτειαν, εἰς ταύτας δὲ τούναντίον ἐμμετρίαν καὶ σωφροσύνην καὶ τὰς μὲν ἐπιδεχομένας τὸ ὑπερβάλλον καὶ τὸ σφοδρὸν καὶ τὸ ἀκανόνιστον τῆς χρονικῆς διαρκείας κατατακτέον εἰς τὸ τοῦ ἀπείρου γένος, ὅπερ εἰς οὐδὲν μέτρον βαθμολογίας ὑποβάλλομενον διατρέχει ἀπροσδιορίστως τὸ τε σῶμα καὶ τὴν ψυχὴν, τὰς δὲ μὴ ἐχούσας τὸν χαρακτηρὰ τοῦτον τοῦ σφοδροῦ καὶ τοῦ ὑπερβάλλοντος εἰς τὸ τῶν ἐμμέτρων γένος. Προσέτι δὲ ὑφίσταται ἐνδόμυχός τις σχέσις καὶ συνάρεια μεταξὺ τοῦ καθαροῦ καὶ τοῦ ἀληθοῦς καὶ τοῦ καλοῦ· διότι πᾶν τὸ κατ' ἐξοχὴν καθαρὸν εἶναι οὐσιωδῶς καὶ τὸ κατ' ἐξοχὴν ἀληθές καὶ καλόν. Λαμβάνων δὲ ὁ Σωκράτης πρὸς παράδειγμα τῆς καθαρότητος τὸ λευκὸν χρῶμα, εἰς τί συνίσταται, ἐρωτᾷ, ἡ καθαρότης τοῦ λευκοῦ. Δὲν συνίσταται βεβαίως οὔτε εἰς τὸ μέγεθος οὔτε εἰς τὸ ποσόν, ἀλλ' εἰς τὸ πάντῃ ἁμιγές, ἐν ᾧ οὐδὲν ἐνυπάρχει μόνιον ἄλλου τινὸς χρώματος· ἐπομένως δὲ ὀλίγον τὸ λευκὸν χρῶμα ἀλλὰ καθαρὸν καὶ εἰλικρινές, εἶναι λευκότερον ἅμα καὶ κάλλιον καὶ ἀληθέστερον ἢ πολὺ λευκὸν ἀλλὰ μεμιγμένον καὶ ἀκάθαρτον. Ὅθεν τὸ παράδειγμα τοῦτο ἀρκεῖ ἡμῖν ἵνα ἐννοήσωμεν ὅτι καὶ πᾶσα ἡδονὴ καθαρὰ λύπης καίτοι σμικρὰ καὶ ὀλίγη εἶναι ἡδυτέρα καὶ ἀληθεστέρα καὶ καλλίων πολλῆς καὶ μεγάλης ἀλλὰ μετὰ λύπης μεμιγμένης. Ὡς ἐν κεφαλαίῳ οὖν εἰρήσθω ὅτι τὰ χαρακτηριστικὰ τῶν καθαρῶν ἡδονῶν εἰσὶ τὸ μέτρον, ἡ καλλονὴ καὶ ἡ ἀλήθεια.

Αἱ τοιαῦται δὲ ἡδοναὶ καὶ τοὶ ἔχουσι τὰς τρεῖς ταύτας ιδιότητας αἵτινες, ὡς κατωτέρω δειχθήσεται, χαρακτηρίζουσι τὸ ἀγαθόν, καὶ τοὶ πρὸς αὐτὸ προσεγγίζουσιν, δὲν εἶναι ὅμως αὐτὸ τὸ ἀγαθόν, δὲν πρέπει μετ' αὐτοῦ νὰ συγγέωνται· διότι τὸ μὲν εἶναι αὐτάρκες καὶ ἀπόλυτον, αἱ δὲ σχετικοὶ καὶ πρὸς τι ἕτερον ἀναφερόμενοι, ἐπομένως δὲ ἐπέχουσι τάξιν ὑποδεεστέραν. Πρὸς ὀρθὴν δὲ ἐκτίμησιν τῆς ἀξίας τῆς ἡδονῆς ὁ Πλάτων λαμβάνει ὡς βᾶσιν τῶν σκέψεων τοῦ τὴν περὶ ταύτης θεωρίαν ἡδονικῶν τινῶν φιλοσόφων. Εὐφρεῖς τινες ἄνδρες, λέγει ὁ Σωκράτης, ἐπιχειροῦσι νὰ μᾶς ἀποδείξωσιν ὅτι ἡ ἡδονὴ εἶναι αἰὲν ἐν τῷ γίνεσθαι ἢ γένεσιν, οὐδέποτε δὲ ἐν κατὰστάσει ὑπάρξεως ἢ οὐσίᾳ. Διὰ τῶν ἀνδρῶν δὲ τοῦ-

των έννοει τοὺς περὶ τὸν Ἀρίστιππον οὕς προτίθεται νὰ ἐξελέγξῃ πρὸς ἐκυτοὺς ἀντιφάσκοντα, ἐφ' ὅσον διατείνονται ὅτι ἡ ἡδονὴ γένεσις οὐσα συνταυτίζεται μετὰ τοῦ ἄγαθοῦ. Διακρίνει λοιπὸν ἐν τῇ φύσει τῶν ὄντων δύο τινὰ, τὴν γένεσιν καὶ τὴν οὐσίαν, ἐξ ὧν ἡ μὲν εἶναι ἐτερόσκοπος, ἡ δὲ ἰδιόσκοπος, ἡ μὲν ἀπαύστως τείνει πρὸς τι ἕτερον, πρὸς τὴν οὐσίαν, ἡ δὲ ἀνεξάρτητος οὐσα παντὸς ἑτέρου εἶναι δι' ἐκυτὴν, εἶναι ἀνθρώπαρκτος· οἷον ἡ ναυπηγία γίνεται ἕνεκα τῶν πλοίων, οὐχὶ δὲ καὶ ἀντιστρόφως τὰ πλοῖα ἕνεκεν τῆς ναυπηγίας· ὅπως δ' εἶπεῖν, τὰ πράγματα γίνονται ἵνα ὑπάρχωσιν, ἀλλὰ δὲν ὑπάρχουσιν ἵνα γίνωνται. Καὶ ἡ ἡδονὴ ἄρα ἂν ἦναι γένεσις, ἐξ ἀνάγκης γίνεται ἕνεκά τινος οὐσίας. Ἀλλ' ἐκεῖνο ὅπερ δὲν χρησιμεύει πρὸς ἄλλον τινὰ σκοπὸν, ἀλλ' εἶναι ἀπ' ἐναντίας ὁ τελικὸς σκοπὸς παντὸς ἄλλου, ἐπομένως δὲ τὸ ὄντως ὄν, ἡ ἀληθὴς οὐσία, ἀνήκει εἰς τὴν τάξιν τοῦ ἀγαθοῦ, εἶναι αὐτὸ τὸ ἀγαθόν, τὸ δὲ γινόμενον ἕνεκεν ἄλλου τινὸς οὐδὲ ἔχον ἐν ἐαυτῷ τὸν σκοπὸν τοῦ, δὲν δύναται νὰ συμπεριληφθῇ εἰς τὴν τοῦ ἀγαθοῦ τάξιν. Ὅθεν ἡ ἡδονὴ συγκαταριθμητέα εἰς ἄλλην τινὰ ἢ τὴν τοῦ ἀγαθοῦ τάξιν· διότι εἶναι γένεσις καὶ κίνησις τείνουσα πρὸς ἄλλον τινὰ σκοπὸν ἐκτὸς αὐτῆς κείμενον. Καὶ δὲν εἶναι λοιπὸν παράλογον νὰ διασχυρίζωνται τινες ὅτι ἡ ἡδονὴ εἶναι τὸ ἀγαθόν, θέτοντες τὸ τέλος τῆς ὑπάρξεώς των εἰς τὴν γένεσιν, ἥτις ἀναγκάως συνεπάγεται τὴν φθορὰν προτιμῶντες οὐχὶ τὸ αἰδίδιον καὶ ἀναλλοίωτον, ἀλλὰ τὸ βρώδες καὶ φθαρτὸν ὅπερ δὲν παρέχει ἡμῖν μόνιμα ἀγαθὰ, ἀλλὰ πρόσκαιρα μεταξὺ τῆς γενέσεως καὶ τῆς φθορᾶς ἀπαιωρούμενα. Ἐκτὸς δὲ τούτου δὲν εἶναι παράλογον ἡ μὲν ἡδονὴ νὰ θεωρῇται ὡς τὸ μόνον ἀγαθὸν τῆς ψυχῆς, ἡ δὲ ἀνδρεία ἢ ἡ σωφροσύνη ἢ ὁ νοῦς ἢ ἄλλο τι ἐκ τῶν ἀγαθῶν ὅσα ἡ ψυχὴ κέκτηται νὰ παρορῶνται ὡς μηδενὸς ἄξια; Προστεθείτω δὲ τούτοις ὅτι ὁ ἀποκαλὼν τὴν ἡδονὴν τὸ μόνον ἀγαθόν, ἀναγκάζεται νὰ ὁμολογήσῃ ὅτι ὁ μὴ χαίρων, ἀλλὰ λυπούμενος εἶναι κακὸς ἐν ὅτῳ λυπεῖται ἔττω καὶ ὁ πάντων ἄριστος, ἀπ' ἐναντίας δὲ ὁ χαίρων εἶναι ἀγαθὸς δι' αὐτὸ τοῦτο ὅτι χαίρει, καὶ τοσοῦτον ἀγαθώτερος ὅσῳ μεγαλητέρα εἶναι ἡ χαρὰ τοῦ.

Μετὰ τὴν λεπτομερεῆ τούτην ψυχολογικὴν ἀνάλυσιν τῆς ἀρχῆς, τῆς φύσεως, τῶν διαφορῶν εἰδῶν καὶ τῶν οὐσιωδῶν χαρακτηρῶν τῆς ἡδονῆς, ἀνάλυσιν ἐξ ἧς πορίζομεθα τὸ τελικὸν τοῦτο ἐξαγόμενον, ὅτι καὶ αὐτὴ ἡ καθυστετέρα καὶ ἀληθεστέρα ἡδονὴ σχετικὴ οὐσα καὶ ἐνδεχομένη οὐδὲ μὴ δύναται ν' ἀποτελέσῃ τὸ ἄκρον ἀγαθόν καὶ νὰ ἐπικρέσῃ αὐτὴ καθ' ἐκυτὴν εἰς τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν, ὁ συγγραφεὺς μεταβιβάζει ἤδη εἰς τὴν ἐξέτασιν καὶ διαίρεσιν τῆς ἐπιστήμης βαθμηδὸν προχωρῶν ἀπὸ τῶν μᾶλλον ἀ-

καθάρτων καὶ ὑποδεστέρων εἰδῶν αὐτῆς εἰς τὰ καθυστερότερα καὶ τελειότερα κατὰ τὴν αὐτὴν τάξιν ἦν καὶ ἐν τῇ περιγραφῇ τῶν ἡδονῶν ἐτήρησε. Πλὴν προμνηστέον ὅτι ἐνταῦθα δὲν γίνεται λόγος περὶ τοῦ νοῦ οὐ τινος ἢ δυνάμει καὶ ἡ φύσις ἀρκούντως προσδιωρίσθη ἐν τοῖς ἔμπροσθεν, ἐνθα κατεδείχθη ὅτι ὁ νοῦς εἶναι συγγενὴς μετὰ τῆς αἰτίας (1), ἀλλὰ περὶ τῶν ἀποτελεσμάτων αὐτοῦ ἦτοι περὶ τῶν ἀνθρωπίνων γνώσεων, περὶ τέχνης καὶ ἐπιστήμης, περὶ ὧν οὐδεμία ἐν τοῖς χωρίοις ἐκείνοις ἐγένετο μνεία.

Ἐν δὲ τῇ ταξινομίᾳ καὶ διαίρεσει τῶν ἀνθρωπίνων γνώσεων ὁ Πλάτων ὁρᾶται ἐκ τῆς ἰδέας τῆς ἐπιστήμης, ἧς τινος ὁ κύριος χαρακτηρ, καθάπερ ὁ τῆς λευκότητος καὶ τῆς ἡδονῆς, εἶναι τὸ εἰλικρινές καὶ καθαρὸν, ἦτοι ἡ ἀφαίρεσις παντὸς ἁλλοτρίου στοιχείου, πᾶν δὲ στοιχεῖον ἐμπειρικόν, σχετικόν καὶ ἐνδεχόμενον εἶναι ἀλλότριον τῆς ἐπιστήμης. Ὅσω μᾶλλον ἐπιστήμη τις ἀσχολεῖται περὶ τὸ μεταβλητὸν καὶ τὴν γένεσιν, τοσούτω κατὰ χρηστικώτερον ἀξιοῦται τοῦ ὀνόματος τούτου περιλαμβανούσα ἀληθείας ἐξαρτωμένας ἐκ τοῦ τόπου, τοῦ χρόνου καὶ τυχαίων περιστάσεων. Ἀπ' ἐναντίας δὲ ὅσω καθυστερότερα εἶναι, τοσούτω μᾶλλον περιλαμβάνει καθολικὰς καὶ ἀναγκαστικὰς ἀληθείας, ἐπέχουσιν ὑψηλοτέραν βαθμίδαν ἐν τῇ τῶν ἐπιστημῶν κλίμακί (2).

ὑπὸ τῆς ἀρχῆς λοιπὸν τάξεως καθοδηγούμενος ὁ Πλάτων εἰς τὴν τῶν ἐπιστημῶν κατὰ τάξιν διαίρει αὐτάς εἰς πρακτικὰς (τὸ δημιουργικὸν ἢ χειροτεχνικόν) καὶ θεωρητικὰς (τὸ περὶ παιδείαν καὶ τροφὴν), ὧν αἱ μὲν ἀσχολοῦνται περὶ τὴν πράξιν καὶ τὰς βιωτικὰς ἀνάγκας, αἱ δὲ περὶ τὴν παιδείαν καὶ τὴν τοῦ νοῦ καλλιέργειαν. Ἐκάτεραι δὲ ἀνήκουσιν εἰς τὸ τοῦ πέρατος γένος, ἀλλὰ κατ' ἀναλογίαν διαφοροῦν· διότι αἱ μὲν δημιουργικαὶ τέχναι ἄτε στρεφόμεναι περὶ τὴν τῆς ὕλης ἐπεξεργασίαν καὶ διάπλασιν μετέχουσιν ὁπωσοῦν καὶ τοῦ ἀπείρου, αἱ δὲ περὶ τὴν παιδείαν κατ' ἐξοχὴν τοῦ πέρατος. Ἐκάτεραι δὲ πάλιν διατέμνονται εἰς δύο εἶδη ἐπίσης ἀλλήλων διαφέροντα· διότι ἐκ τῶν δημιουργικῶν τεχνῶν αἱ μὲν εἰσιν ἀκριβέστεραι καὶ μᾶλλον ὠρισμέναι, ὑπὸ σταθερῶν τῆς μαθηματικῆς κανόνων διευθυνόμεναι· οἷον ἡ ἀρχιτεκτονικὴ ποιεῖται χρῆσιν πλείστων μέτρων καὶ ὀργάνων, ἅτινα πορίζοντα αὐτῇ πολλὴν ἀκρίβειαν τὴν ἀποκαθιστῶσιν ἀκριβεστέραν πολλῶν ἄλλων ἐπιστημῶν, καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὴν ναυπηγίαν καὶ τὴν οἰκοδομίαν καὶ πολλὰ ἄλλα ἔργα τῆς ζυλουργικῆς· αἱ δὲ ἐλλείπουσαι μαθημα-

(1) Περ. ἀνωτέρ. Τμῆμ. Δ'.

(2) Oeuvres de Platon Tom. 10 σελ. 263—4.

τικῶν βοηθημάτων προσφεύγουσιν εἰς τὰς πιθανότητας καὶ εἰς τὴν διὰ τῆς ἐμπειρίας καὶ τριβῆς τινος ἐνάσκησιν τῶν αἰσθήσεων, διεξάγουσαι τοὺς συλλογισμούς των διὰ τῆς εἰκασίας καὶ τῆς τεκμάρσεως. Τοιαῦται δ' εἰσὶν ἡ ἱατρικὴ καὶ ἡ γεωργία καὶ ἡ ναυτικὴ καὶ ἡ στρατηγικὴ ἔχουσαι μεμιγμένον πολὺ τὸ ἀσαφές σμικρὸν δὲ τὸ βέβαιον, μάλιστα δὲ ἡ μουσικὴ, ἀρμόττουσα τὰς συμφωνίας τῆς οὐχὶ διὰ τοῦ ὀρθοῦ μέτρου, ἀλλὰ διὰ τῆς εἰκασίας ἥτις εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς τριβῆς καὶ τῆς ἑξέως.

Τὴν αὐτὴν δὲ διχοτομίαν ἐπιδέχονται καὶ αἱ πρὸς παιδείαν συμβάλλουσαι ἐλευθέριοι τέχναι, ὧν ἡγεμονικαί εἰσιν ἡ ἀριθμητικὴ, καὶ ἡ μετρητικὴ καὶ ἡ στατικὴ, καθόλου δὲ ἅπασαι αἱ μαθηματικαὶ λεγόμεναι. Διότι καὶ τούτων ἐκάστη εἶναι διττὴ· ἄλλη μὲν εἶναι ἡ δημώδης ἀριθμητικὴ, ἄλλη δὲ ἡ φιλοσοφικὴ· διότι οἱ μὲν κοινοὶ ἄνθρωποι ἀριθμοῦντες τὰ καθ' ἕκαστα τοῦ αὐτοῦ εἴδους, οἷον δύο στρατόπεδα, καὶ δύο βόας καὶ δύο τὰ σμικρότατα ἢ καὶ τὰ πάντων μέγιστα, δὲν ἐννοοῦσιν ὅτι ταῦτά εἰσι μονάδες ἄνισοι, ἐφ' ὅσον οὐδεμία τούτων εἶναι ἡ αὐτὴ πρὸς τὴν ἄλλην, ἐφ' ὅσον τὰ καθ' ἕκαστα, καὶ τοι φαίνονται ἴσα, φύσει ὁμῶς ἀλλήλων διαφέρουσι· διότι τὰ ὑπὸ τὸ αὐτὸ εἶδος ὑπαγόμενα καθ' ἕκαστα οὐδέποτε εἰσιν ἐντελῶς ὁμοία πρὸς ἀλλήλα. Οἱ δὲ φιλοσοφοῦντες, οἵτινες ἀφαίρεσιν τῶν καθ' ἕκαστα ποιοῦμενοι διὰ τῆς διανοίας μεταραιοῦνται εἰς τὴν ἔρευναν αὐτῆς τῆς φύσεως καὶ τῶν νόμων τῶν ἀριθμῶν, παραδέχονται ὅτι ἐν τῇ ἀπείρῳ πληθύνει τῶν μονάδων οὐδεμία αὐτῶν οὐδαμῶς διαφέρει τῆς ἄλλης. Ὡσπύτως δὲ ἡ τῶν ἐμπόρων λογιστικὴ καὶ ἡ τῶν τεκτόνων μετρητικὴ διαφέρει τοῦ φιλοσοφικοῦ ὑπολογισμοῦ καὶ τῆς γεωμετρίας.

Ἄλλ' ἐὰν οἱ διάφοροι βαθμοὶ τῆς καθαρότητος τῆς ἀκριθείας καὶ τῆς σαφηνείας προσδιορίζωσι τοὺς διαφόρους βαθμοὺς τῆς ἐπιστήμης, ἔπεται ὅτι ἡ βασιλις ἅπασων τῶν ἐπιστημῶν εἶναι ἡ διαλεκτικὴ, ἥτις ἀνερευνᾷ εἰς ἐκάστην τῶν ἄλλων τὸ καθαρὸν αὐτῆς καὶ ἀκριβές στοιχεῖον, ἥτις διὰ πᾶσων τῶν ἐπιστημῶν διερχομένη (διαλέγουσα), ἐπιζητεῖ τὰς βάσεις ἐκάστης αὐτῶν, διακρίνει τὸ πιθανὸν ἀπὸ τοῦ βεβαίου, τὸ ἐνδεχόμενον ἀπὸ τοῦ ἀναγκαίου, τὸ φαινόμενον ἀπὸ τοῦ πραγματικοῦ, τὴν γένεσιν ἀπὸ τῆς οὐσίας, καὶ δὲν ἐπαναπαύεται εἰμὴ ὅταν καταστήσῃ εἰς τὴν γνῶσιν τοῦ ὄντως ὄντος, οὗ τινος ἡ φύσις εἶναι ἀείποτε ἡ αὐτὴ, ἔμμονος καὶ ἀνκλαιοῦτος (1). Ἐπομένως δὲ ἡ διαλεκτικὴ εἶναι ἡ ἐπιστήμη τοῦ ἀπολύτου, εἶναι ἡ ἀληθὲς ἐπιστήμη, ἡ ἐπιστήμη τῶν ἐπιστημῶν.

(1) Περὶ τῆς διαλεκτικῆς ὁ συγγραφεὺς πραγματεύεται ἐκτενέστερον ἐν τῇ Πολιτείᾳ. (Βιβλ. Ζ', σελ. 331. Δ. καὶ ἐφ.) Παρεδ. δὲ καὶ Φαῖδρ. σ. 248, Ε καὶ ἐφ.

Πρὸς ταύτην δὲ τὴν ἐπιστήμην δύο ἄλλαι διαφιλονεικοῦσι τὰ πρωτεῖα, διότι καὶ αὐταὶ ἐπαγγέλλονται ὅτι διευθύνουσι τὸν ἀνθρώπινον βίον, καὶ ὅτι εἰς αὐτὰς ἀνήκει ἡ ἡγεμονία ἐκείνη, ἥ ἀντιποιεῖται ἡ διαλεκτικὴ. Ὅθεν ὁ συγγραφεὺς εἰσάγει τὸν Πρωταρχον ἀντιτάττοντα εἰς τὰ ὑπὸ Σωκράτους περὶ τῆς διαλεκτικῆς λεχθέντα τὸ κῦρος τοῦ Γοργίου, ἀξιοῦντος ὅτι ἡ ῥητορικὴ πολλῶν προέχει πᾶσων τῶν ἄλλων τεχνῶν, διότι τὰ πάντα κατεξουσιάζει οὐχὶ διὰ τῆς βίαις, ἀλλὰ διὰ τῆς πειθοῦς, καὶ ὅτι εἶναι μακρῶ ἀρίστη πᾶσων τῶν τεχνῶν. Ἐγὼ, φίλε Πρωταρχε, ἀπαντᾷ πρὸς αὐτὸν ὁ Σωκράτης, δὲν ἀνεζήτουν, τίς τέχνη ἢ τίς ἐπιστήμη προέχει πᾶσων τῶν ἄλλων κατὰ τὴν ἀξιολογότητα καὶ τὴν ἐξ αὐτῆς ποριζομένην ὠφέλειαν, ἀλλὰ τίς ποτε ἐξετάζει τὸ σαφές καὶ τὸ ἀκριβές καὶ τὸ ἀληθέστατον, ἔστω καὶ σμικροῦ λόγου ἀξία καὶ σμικρά ἢ ὠφέλειά τῆς. Ἰδοὺ δ, τι ἐπὶ τοῦ παρόντος ζητοῦμεν. Πρόσεχε λοιπόν· δὲν θὰ ἐκτεθῇς εἰς τὴν ὀργὴν τοῦ Γοργίου, ἐὰν πρᾶχωρήσῃς εἰς τὴν τέχνην ἣν ἐκεῖνος ἐπαγγέλλεται ὅτι πρωτεύει τῶν ἄλλων διὰ τὴν ἐξ αὐτῆς προερχομένην ὠφέλειαν, περὶ δὲ τῆς διαλεκτικῆς, καθάπερ ἑναγχος ἔλεγον περὶ τῆς λευκότητος, ὅτι σμικρόν τι λευκὸν ἀλλὰ καθαρὸν προέχει τοῦ πολλοῦ καὶ μικτοῦ, κατ' αὐτὸ τοῦτο ὅτι ἐκεῖνο εἶναι τὸ ἀληθέστατον, οὕτω καὶ νῦν μετὰ ὥριμον σκέψιν, μήτε εἰς τινὰς ὠφελείας τῶν ἐπιστημῶν ἀποβλέψαντες, μήτε εἰς τὴν ἐκ τούτων προσγινομένην ρήμην καὶ ὑπόληψιν τοῖς κατέχουσιν αὐτάς, ἀλλὰ τοῦτο μόνον λαβόντες ὑπ' ὄψιν, ἂν ἡ ψυχὴ ἡμῶν ἔχῃ τινὰ δύναμιν ἱκανὴν νὰ ἀγαπᾷ τὸ ἀληθές καὶ νὰ ἐνεργῇ παντὶ τρόπῳ πρὸς γνῶσιν τούτου, ὅς εἴπωμεν ὅτι ἡ δύναμις αὕτη μάλιστα κέκμηται κατὰ πᾶσαν πιθανότητα τὸ καθαρὸν τοῦ νοῦ καὶ τῆς φρονήσεως, εἰ δὲ μὴ ὅς ἐπιζητήσωμεν ἄλλην τινὰ τάχως ἐξοχωτέραν.

Πλὴν ἐκτὸς τῆς ῥητορικῆς τέχνης εἶναι καὶ ἄλλαι τινες ἀντιποιουμένη τῶν πρωτείων· αὕτη δὲ εἶναι ἡ φυσικὴ, ἥτις ἀσχολουμένη περὶ τὴν ἔρευναν τοῦ αἰσθητοῦ τούτου κόσμου, καὶ ζητοῦσα ν' ἀνεύρῃ τὰς αἰτίας τῆς γενέσεως αὐτοῦ τῶν ἀλλοιώσεων καὶ τῶν ἐνεργειῶν του, οὐδέποτε δύναται νὰ πορισθῇ σαφεῖς καὶ ἀκριβεῖς γνώσεις περὶ πραγμάτων εἰς ἀένκον μεταβολὴν ὑποκειμένων, ἐπομένως δὲ μηδεμίαν ἐχόντων βεβαιότητα, οὐδέποτε δύναται νὰ ἐξέλθῃ τοῦ κύκλου τῆς εἰκοτολογίας καὶ τῆς πιθανότητος, ἐν ἐνὶ λόγῳ οὐδέποτε δύναται νὰ τεθῇ ἐν ἑστῇ μοίρᾳ μετὰ τῆς ἐπιστήμης ἐκείνης, ἥς τινος ἀντικείμενον εἶναι τὸ καθαρὸν, τὸ βέβαιον, τὸ ἀληθές καὶ τὸ εἰλικρινές, ὅτινα εὐρίσκονται ἢ εἰς τὰ ἀεὶ ὥσπύτως κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ἔχοντα πάντῃ ἄμικτα ὄντα

μεταβολῶν καὶ ἀλλοιώσεων ἢ κατὰ δεύτερον λόγον εἰς ὅ,τι μάλιστα πρὸς ἐκεῖνα συγγενεύει.

Ἐκ τῶν εἰρημένων οὖν ἔπεται ἡ ἐφεξῆς βαθμολογία τῶν ἀνθρωπίνων γνώσεων. Τὴν μὲν ἀνωτάτην τάξιν ἀπονέμει ὁ Πλάτων εἰς τὴν διαλεκτικὴν, ἢ τὴν κυρίως λεγομένην φιλοσοφίαν, τὴν δὲ δευτέραν εἰς τὰ καθαρὰ μαθήματα, τὴν δὲ τρίτην εἰς τὰ ἐφηρμοσμένα ἢ τὰ δημώδη καὶ κοινά. Οἱ λόγοι δὲ τῆς τοιαύτης βαθμολογικῆς διακρίσεως ἐκτίθενται πλεονέστερον ἐν τῷ Ζ' βιβλίῳ τῆς Πολιτείας (σελ. 523. C. καὶ ἐφ. 527. A. B.) Τὴν τετάρτην θέσιν ἐπέχουσιν ἐκ τῶν δημιουργικῶν τεχνῶν αἱ δυνειζόμεναι βεβαιότητά τινα καὶ ἀκρίβειαν παρὰ τῆς μαθηματικῆς ἐπιστήμης. Τέλος δὲ εἰς τὰς ἄλλας δημιουργικὰς ἀπονέμεται ἡ ἐσχάτη θέσις, αἵτινες ἀμοιροῦσαι παντὸς μαθηματικοῦ βοηθήματος, διευθύνονται ὑπὸ τῆς ἐμπειρίας καὶ τῆς ἐξέως, οἷον ἡ μουσικὴ, ἡ γεωργία, κτλ. Ἡ δὲ σχετικὴ βαθμολογία τῆς φυσικῆς καὶ τῆς ῥητορικῆς πρὸς τὴν διαλεκτικὴν καὶ τοιμὴ διαρρήδην ἐκφανθεῖσα, εὐκόλως ἐκ τῶν προεκτεθέντων συνάγεται, ἐφ' ὅσον ἡ μὲν περὶ τὴν γένεσιν στρεφομένη ἀπολήγει μόνον εἰς δοξασίας καὶ πιθανότητας, ἡ δὲ ἐλλείπουσα ἰδίας δικαιοδοσίας ὑπὸ ἐπιστημονικὴν ἐποψὴν συμπίπτει, ὡς ἐν τῷ Φαίδρῳ εἶδομεν, ἀφ' ἑνὸς μὲν μετὰ τῆς διαλεκτικῆς, ἀφ' ἑτέρου δὲ μετὰ τῆς ψυχολογίας, ἐπομένως δὲ καὶ μετὰ τῆς ἠθικῆς.

(Ἔπεται τὸ τέλος.)

ΛΕΞΙΛΟΓΙΚΑΙ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ.

(Συνέχ. Ἰδε φυλλ. 480.)

§ Ε'.

Ἐ]μπάζει· τρίτ. πρόσ. Ἡ μούγια ἔμπασε τὸ κρέας, καὶ πέτα το. (Κυπρ.) Ἐν δὲ Ῥόδῳ πάσσω, ὡς καὶ παρ' ἀρχ. Ἡ μυῖα λέγομεν, πάσσει τὸ κρέας, καὶ οὐχὶ μπάζει, καὶ μυιόπασμα, καὶ πληθ. μυιοπάσματα, καὶ οὐχὶ μπάσμα καὶ μπάσματα· οἱ δὲ Κρηταὶ ὀνομάζουσιν αὐτὴν τὴν μυῖαν πασσόμυιν. Αἱ λέξεις πάσσω καὶ ἀλείφω εἶναι, νομίζω, πασίγνωστοι, καὶ εἶναι ἀπορίας ἄξιον πῶς ὁ μακαρίτης Κοραῆς δὲν ἐγνώριζεν αὐτάς, οὐδὲ τὰς ἐξ αὐτῶν συνθέτους, ἀλλ' ἠναγκάσθη νὰ κάμῃ ἄλλην λέξιν μερικὴν τὴν πισσαλείφω, ἀντὶ τῆς γενικῆς πασσαλείφω καὶ τὸ παραδοξότερον εἶναι, ὅτι παρεσύρθησαν καὶ τινες λεξικογράφοι νὰ καταχωρήσωσιν εἰς τὰ λεξικά τὴν πισσαλείφω ἀντὶ τῆς πασσαλείφω, ὡς νὰ ἦτο ἀνάγκη πᾶς πασσαλειμμένος νὰ ἦναι μὲ μόνην πίσσαν ἀλειμμένος, καὶ οὐχὶ καὶ μὲ ἔλαια, πηλὰ,

καὶ κόπρια. Ἐντεῦθεν δὲ κατεχώρησε καὶ τὴν λέξιν πισσιάρης μὲ ἐξήγησιν κολασμένος, ἐν ᾧ πισσιάρης μὲν ὀνομάζεται ὁ κατασκευάζων τὴν πίσσαν, πισσίτης δὲ ὁ ἄξιος κολάσεως. Κατωτέρω δὲ ὁμολογῶν ὅτι δὲν γνωρίζει τί σημαίνουσιν αἱ λέξεις πισὸς καὶ διξὸς (γρ. ποῖσος καὶ δειξος, ὡς λέγονται), τὸ μὲν πισὸς γράφει πισσὸς, διὰ νὰ ὑποσημαίνῃ πισσιάρης, τὸ δὲ διξὸς ὁμολογεῖ ὅτι δὲν ἐξεύρει τί σημαίνει. Αἱ λέξεις αὗται λέγονται ἐν Ῥόδῳ εἰσέτι κατὰ ἀλαζόνος καὶ κχυχωμένου νὰ κάμῃ καὶ νὰ δειξῇ· ἡγοῦν νὰ ποίσῃ καὶ νὰ δειξῇ. Ὁ ὡς τοιοῦτος κατηγορούμενος ὀνομάζεται ὁ ποῖσος καὶ ὁ δειξος.

Ἐ]ξαννοίω· ἔξανοίγω, ἐρευνῶ νὰ μάθω τι παρὰ τίνος. (Κυπρ.) Καὶ παρὰ τοῖς χωρικοῖς τῆς Ῥόδου σημαίνει βλέπω, παρατηρῶ νὰ διακρίνω τι ἀκριβῶς.

Ἐ]ρίφιν· καὶ ὑποκορ. ῥιφάκιν, καὶ ῥιφοῦδιν· ἔριφος ἀρχ. (Κυπρ.) Καὶ ἐν Ῥόδῳ ῥίφι, καὶ ῥιφάκι, λέγεται. Ἐν μόνῃ δὲ τῇ φράσει ταύτῃ λέγεται ἔριφος· οἷον ἔριφος, καὶ ἀπὸ καιροῦ, τράγος. Ἐν Ῥόδῳ γίνεται καὶ ὁ παρὰ τοῖς ἀρχ. σακίτας λεγόμενον τῆς τρύπας· γίνεται δὲ οὕτω. Βάλλουσι τὸ ἐρίφιον ἐντὸς τρύπας, μικροτάτης δηλαδὴ καὶ χαμηλῆς καλύψεως, ὅπερ τρέφεται ὑπὸ δύο ἢ τριῶν αἰγῶν (ἄνευ ἄλλης τροφῆς) πολλὰς κατὰ συνέχειαν ἡμέρας, ἕως οὗ κατασταθῇ παχύτατον.

Ἐ]ψημα(ν), καὶ ἔψημον, ὡς καὶ παρὰ τοῖς ἀρχ. πετμέζι· τουρκιστί· οὕτω λέγεται καὶ ἐντισι μέρεσι τῆς Βιθυνίας (Κυπρ.) Ἐψημα λέγεται καὶ εἰς τινὰ μέρη τῆς ἀντικρὺ τῆς Ῥόδου Ἀνατολῆς, καὶ εἰς τὸ Καστελλόριζον. ἔχομεν λοιπὸν λέξιν εἰς πολλὰ μέρη λεγομένην τὴν σήμερον, ἥτις μᾶς λυτρώνει ἀπὸ τὸ τουρκοθάρβαρον πετμέζι, οὐχὶ δὲ τὸ σίρι, σίριον, ἢ σίρειον, ὅπερ οὐδαμοῦ λέγεται· Ἀτ. Τ. Α'—Β', σελ. 504.

§ Ζ'.

Ζαπέτιν· ἡ λέρα ἢ μεταξὺ τῶν δακτύλων τοῦ ποδός. Καὶ τοῦτο ἴσως εἶναι σύνθετον ἐκ τοῦ ζα, (δια) καὶ πέτιν, ὅπερ ἐκ τοῦ πέζα, ἢ ποῦς παράγεται. (Κυπρ.) Τοῦτο ἐν Ῥόδῳ λέγεται Ζαμπέτι (τὸ) εἶναι δὲ ὑγρὸν εὖοσμον, πωλούμενον εἰς μικρὴν κυτίδιον, ὅπερ ὀνομάζεται ζαμπετερόν. Ὁ Κοραῆς λέγει ὅτι εἶναι ὑγρὸν ῥητινώδες εὖοσμον, τὸ γεννώμενον ὑπὸ τὸν πᾶτον τοῦ ζώου τοῦ γαλλιστί ὀνομαζομένου Civette (Κυβέτη). Ἐντεῦθεν συνάγεται, νομίζω, ὅτι τὸ νὰ ὀνομάζεται ὑπὸ τῶν Κυπρίων ἡ δυσώδης αὕτη λέρα ζαμπέτι εἶναι εἰρωνεία. (Ἀτ. Τ. Α—Δ. σελ. 72, ἐν λέξ. Γάλλιον).

Ζαόν, καὶ ζαβόν. Πράγμα ἀδύνακτον, ἀνάποδον. (Κυπρ.) Ὁ Κοραῆς ὑπονοεῖ ὅτι παράγεται ἀπὸ τὸ σαβὸς τροπὴ τοῦ σ εἰς ζ, ἀλλ' ὁ κύριος Σακελλάριος λέγει, ὅτι ἴσως εἶναι μᾶλλον σύνθετον τὸ ζα-